МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

СМОЛІНСЬКИЙ Дмитро Анатолійович
(студент групи ЗФБС-22м)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

РИНОК СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»)

Завідувач кафедри фінансів та цифрової економіки
д.е.н. проф. Н.Г. Виговська.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)
_____
(підпис)

Науковий керівник
д.е.н. проф. Полчанов А.Ю.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)
_____
(підпис)

Рецензент
к.е.н., доц. Городиський М.П.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)
_____
(підпис)

Житомир 2023

АНОТАЦІЯ

Смолінський Д.А. Ринок страхування України в умовах глобальної економічної нестабільності.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондові ринки», освітньо-професійна програма «Банківська справа». Державний університет «Житомирська політехніка» Житомир, 2023.

Досліджено особливості вітчизняного ринку страхування в умовах глобальної фінансової кризи. Проведено аналіз сутності вітчизняного страхового ринку; сутності страхової послуги та особливості реалізації; сутності суб'єктів страхового ринку та їх послуг; проаналізовано вплив інформаційних технологій на вітчизняний страховий ринок. Запропоновано рекомендації щодо покращення розвитку вітчизняного страхового ринку. Запропоновано поняття «страхова послуга», «страховий то-вар», «Страхувальник». Удосконалено ієрархію між поняттями «страховий інтерес», «страховий продукт», «страхова послуга» і «страховий товар»; удосконалено відмінності між «страховим брокером», «страховим агентом» та «перестраховим брокером».

Ключові слова: страховий ринок, страховий продукт, страховик.

ABSTRACT

Smolinskyi D.A. The insurance market of Ukraine in the conditions of the global economy chronic instability.

Research on obtaining a master's degree in a specialty 072 "Finance, banking, insurance and stock markets", educational and professional program "Banking". State University "Zhytomyr Polytechnic", Zhytomyr, 2023.

The peculiarities of the insurance market in the conditions of the global financial crisis are studied. An analysis of the essence of the domestic insurance market was carried out; essence of the insurance service and implementation features; the essence of insurance market entities and their services; the influence of information technologies on the domestic insurance market is analyzed. Recommendations for improving the development of the domestic insurance market are offered. Recommendations for strengthening the development of the domestic insurance market are offered. The concepts of "insurance service", "insurance product", "Insurer" is proposed. The hierarchy between the concepts of "insurance interest", "insurance product", "insurance service" and "insurance product" has been improved; the distinctions between "insurance broker", "insurance agent" and "reinsurance broker" have been improved.

Key words: insurance market, insurance product, insurer.

Зміст

ВСТУП 4

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРАХОВОГО РИНКУ 8

1.1. Сутність та еволюція страхового ринку 8

1.2 Сутність страхової послуги та особливості реалізації 18

1.3 Суб'єкти страхового ринку та характеристика їх послуг 30

Висновки до розділу 1 41

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ 43

2.1 Страховий ринок України: оцінка сучасного стану та тенденції розвитку 43

2.2 Вплив інформаційних технологій на страховий ринок 52

2.3 Перспективи застосування штучного інтелекту в страхуванні 65

Висновки до розділу 2 73

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ 75

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 79

ДОДАТКИ 90

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми обумовлена фінансовими кризами окремих держав в умовах світової глобалізації ринків, які мають всеохоплюючий характер і швидко розповсюджуються по світовому фінансовому ринку з різними наслідками. Як правило наслідки фінансових криз є негативними для країн що розвиваються та для світового фінансового ринку.

Національний ринок страхових послуг ще відносно молодий та інтегрує у європейське та світове співтовариство . В процесі своєї діяльності, страхові компанії забезпечують формування ефективних ринкових механізмів залучення інвестиційних ресурсів у національну економіку.

На нашу думку дослідження глобальної фінансової кризи, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, а згодом і війною в Україні не втратили свою актуальність, оскільки на різних фінансових ринках час від часу виникають нові фінансові кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стану і проблем розвитку вітчизняного страхового ринку присвятили свої наукові праці Александрова М.М., Виговська В. В., Осадець С.С., Базилевич В. Д., , Внукова Н.М., Журавка О.О. , Ботвіна Н.О. Фурман В. М., Юлдашев Р.Т., Гринюк О.В. , Когденко Н.Ю., Гвозденко О.А., Вовчак О.Д., Шумелда Я.П., Говорушко Т.А., Таркуцяк А.О. , Яворська Т.В.,. Ковальова А.М.,Дубина М.В., Петрук, О.М., Полчанов А.Ю., Новак О.С., Дячек С.М., Ніколаєнко С. М.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз стану страхового ринку в умовах світової економічної кризи, основних проблем його розвитку в сучасних умовах економічної нестабільності та визначення напрямів подальшого розвитку ринку страхових послуг в Україні.

Реалізація мети зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

- розкрити сутність та дослідити еволюцію страхового ринку України;

- дослідити сутність страхової послуги та особливості реалізації;

- здійснити аналіз суб'єктів страхового ринку та охарактеризувати їх послуги;

- здійснити аналіз сучасного стану вітчизняного страхового ринку;

- здійснити аналіз глобалізації вітчизняного страхового ринку.

Методи дослідження. В основу роботи покладено загальнонаукові методи пізнання:

- історизму, абстрагування та аксіоматичний метод - під час визначення сутності та еволюції вітчизняного страхового ринку;
- методи індукції, дедукції та термінологічний принцип – для формулювання наукових положень, страхового ринку, страхового інтересу, страхової послуги, страхового продукту, страхового товару, ринку фінансових послуг, фінансової послуги, страхувальника;
- аналізу і синтезу, графічні методи дослідження, економіко-статистичні методи збору та обробки оцінки інформації – у процесі аналізу стану ринку страхових послуг України та тенденцій його розвитку.

Інформаційну базу дослідження становлять: Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування й розвитку ринку страхових послуг України, дані Національного Банку України; Міністерства фінансів, звітно-аналітична інформація міжнародних та вітчизняних фінансових структур, періодична література, ресурси Internet.

Об'єктом дослідження є ринок страхування України в умовах глобальної економічної, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, а згодом і війною в Україні.

Предмет дослідження є теоретичні та практичні аспекти розвитку к страхування України в умовах глобальної економічної.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

удосконалено:

- теоретичні основи страхування через виділення ієрархічних відносин між поняттями «страховий інтерес», «страховий продукт», «страхова послуга» і «страховий товар»;

- понятійна-категоріальний апарат фінансової науки через уточнення визначення термінів «страхова послуга» (як фінансова послуга, яка полягає у забов'язаннях страховика відшкодувати збитки страху- вальнику в разі настання страхового випадку на визначених умовах в договорі страхування, за рахунок своїх фондів), «страховий продукт» (як – проект страховика з певного виду страхування на який можливий попит на ринку страхування серед потенційних споживачів страхових послуг), «страхувальник» (як - фізична або юридична особа, яка має забов'язання або потребу у покриті ри-зиків та уклала договір страхування із страховиком або посередником, що покриє можливі збитки у разі настання страхової події зазначеної у договорі страхування).

набуло подальшого розвитку:

– дослідження сучасного стану наукових пошуків вітчизняних вчених щодо оцінки розвитку страхової справи;

– дослідження тенденцій розвитку страхового ринку України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні теоретичних висновків і сформованих практичних рекомендацій щодо розвитку страхової справи. Окремі результати дослідження можуть бути використані у вищих навчальних закладах при викладенні курсів «Страхування».

Особистий внесок здобувача. Магістерська є самостійною науковою роботою. Наукові положення, результати, висновки і рекомендації, сформульовані в роботі, одержані автором особисто та викладені в опублікованих працях. Особистий внесок автора у працях, опублікованих у співавторстві, вказано у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи доповідалися на науково-практичних конференціях:

1. Смолінський Д.А. Ринок страхування України в умовах глобальної економічної нестабільності // Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки (15–19 травня 2023 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://conf.ztu.edu.ua/

2. Смолінський Д.А. Прогноз розвитку страхового ринку України // Тези IV Міжнародної науково-практична конференція з проблем вищої освіти і науки «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу» (09-10 листопада 2023 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://conf.ztu.edu.ua/

Структура та обсяг дослідження. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, 2 додатків на 2 сторінках і списку використаних джерел із 116 найменувань на 12 сторінках. Повний обсяг роботи становить 91 сторінку, із них 76 сторінок основного тексту, що містить 25 таблиць на 20 сторінках та 22 рис. на 19 сторінках.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРАХОВОГО РИНКУ

1.1. Сутність та еволюція страхового ринку

Поняття «страховий ринок» поєднує в собі дві неоднозначні категорії, а саме – «ринок» та «страхування». Використовуючи ці два поняття можна сформулювати підходи до визначення страхового ринку:

– це сфера економічних відносин, де об'єктом купівлі-продажу є страховий захист;

– це форма організації економічних відносин у сфері грошового обігу по формуванню та використанню страхового фонду й інших фондів та ресурсів страховика за допомогою купівлі-продажу страхових продуктів;

– це сукупність страховиків, страхувальників, посередників, що приймають участь в реалізації відповідних послуг;

– це середовище, в якому функціонують страхові компанії;

– це механізм перерозподілу фінансових ресурсів страхувальників та страховиків. [1, с. 64].

Історики датують зародження окремих елементів страхування ще за тисячі років до нашої ери. Термін «страхування», на думку західних філологів, має латинське походження. В основі його — слова «securus» і «sine cura», які означають «безтурботний». У багатьох слов'янських мовах, у тому числі й в українській, виникнення терміна «страхування» пов'язують зі словом «страх» [84]. Страх у власників майна, які вступали між собою у виробничі відносини, виникала боязливість за збереження, можливість втрати чи знищення майна в зв'язку з пограбуваннями, стихійними явищами, пожежами та іншими не передбачуваними небезпеками.

Страхування — це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавст-

вом за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [41].

Питанням досліження теоретичних і практичних засад функціонування страхового ринку займалися такі вітчизняні вчені, як : Виговська В. В. [10]; Базилевич В.Д. [7]; Осадець С.С. [63]; Внукова Н.М. [31]; Журавка О.О. [29]; Ботвіна Н.О. [29]; Фурман В. М. [99] .

Основі дефініції «страховий ринок» представлено в таблиці 1.1.1

Таблиця 1.1.1

Основні дефініції «страховий ринок»

Автор	Визначення
Осадець С.С.	Страховий ринок – це сфера економічних відносин, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги та здійснюється акт їх купівлі-продажу. Невірно відносити до страхового ринку усі форми надання страхового захисту, бо не для всіх притаманна купівля-продаж. Так, відносини купівлі-продажу не виникають при відшкодуванні збитків із централізованих фондів або із фондів самострахування [63].
Виговська В.В.	Страховий ринок – це сукупнють грошових відносин з приводу перерозподілу національного доходу і частини національного багатства для задоволення економічних потреб суспільства і його громадян щодо компенсації збитків щодо пошкодженя або втрати [10].
Фурман В.М.	Страховий ринок–це система стійких економічних відносин між покупцями (споживачами,вигодонабувачами), посередниками і продавцями, а також страховиками і регуляторними органами, пов'язаних із формуванням попиту, пропозиції та ціни на прямий страховий захист і перестрахування, які матеріалізуються у страхових, перестрахових і супутніх послугах у певній країні, групі країн чи міжнародному масштабі, що піддається регулюванню[99].
Базилевич В.Д.	Страховий ринок –це частина фінансового ринку, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, формується попит і пропозиція на нього[7].
Внукова Н.М.	Страховий ринок –це складна багатофакторна динамічна система, що становить діалектичну єдність двох систем – внутрішньоїсистеми (страхові продукти, система організації продажу страхових полісів і формування попиту, гнучка система тарифів, власна інфраструктура страховика) і зовнішнього оточення (система взаємодіючих сил, що оточують внутрішню систему ринку і впливають на неї) [31].
Журавка О.О.	Страховим ринком є сукупність різних інститутів і відповідних ним механізмів, що структурують поведінку економічних агентів з приводу створення, купівлі-продажу і споживання страхових послуг. При цьому під економічними агентами розуміються страхувальники, страховики і представники інфраструктури страхового ринку [29].

Джерело: сформовано автором на основі [7;10;29;31;62;99].

Погоджуємося з думкою Базилевич В.Д., що це частина фінансового ринку, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, формується попит і пропозиція на нього.

Виникнення страхового захисту зумовлено прагненням людини обмежити матеріальні збитки, пов'язані з різними ризиками. З часом кількість таких ризиків тільки збільшується, а тому потреба в страховому захисті тільки зростає.

Термін «страховий захист», був введений в науковий обіг Рейтманом Л.І. базовим положенням введення цього терміна з'явився ризиковий характер суспільного виробництва, обумовлений протиріччям між людиною і природоруй - нівними силами, щодо безумовного відшкодування завданих збитків [87 ст. 91].

У вітчизняній економічній науці сутність визначення «страховий захист» досліжували такі вітчизняні вчені, як: Гомелльс В.Б. [87 ст. 92]; Осадець С.С. [62]; Александрова М.М. [2]; Ткаченко Н.В. [88]; Журавка О.С. [33].

Основі дефініції «страховий ринок» представлено в таблиці 1.1.2

Таблиця 1.1.2

Основні дефініції визначення «страховий захист»

Автор	Визначення
Гомелльс В.Б.	Страховий захист за своєю сутність є відношення між людьми,що породжується двома групами законів: законами природи та законами розвитку суспільства[87 ст. 92].
Осадець С.С.	Страховий захист (insuranceprotection) - економічні, перерозподільні відносини, що складаються упроцесі запобігання, подолання йвідшкодування збитків, завданих кон-кретним об'єктам: матеріальним цінно-стям юридичних і фізичних осіб, життю і здоров'ю громадян тощо[62].
Александрова М.М.	Страховий захист це – сукупність перерозподільчих відносин з приводу подолання та відшкодування втрат, збитків, понесених конкретним об'єктом суспільного виробництва – наприклад, страховий захист сільськогосподарського виробництва або врожаю сільськогосподарських культур, майна, відповідальності, здоров'я, життя, доходів населення тощо[2].
Ткаченко Н.В.	Страховий захист полягає в нагромадженні і витрачанні грошових та інших ресурсів для здійснення заходів із попередження, подолання або зменшення негативного впливу ризиків і відшкодування пов'язаних із ними витрат[88].

Продовження таблиці 1.1.2

Автор	Визначення
Журавка О.С.	Страховий захист – економічна категорія, що відображає сукупність розподільчих і перерозподільних відносин, пов'язаних із подоланням та відшкодуванням втрат, що можуть бути спричиненими різними надзвичайними обставинами [33].

Джерело: сформовано автором на основі даних[2;33;61;62;88].

Погоджуємося з думкою Александрова М.М., що це – сукупність перерозподільчих відносин з приводу подолання та відшкодування втрат, збитків, понесених конкретним об'єктом суспільного виробництва – наприклад, страховий захист сільськогосподарського виробництва або врожаю сільськогосподарських культур, майна, відповідальності, здоров'я, життя, доходів населення тощо.

Економічні відносини, які пов'язані з організацією антиризикової діяльності, виражають поняття страхового захисту. Матеріальним втіленням страхового захисту є страховий фонд – сукупність виділених та зарезервованих запасів матеріальних благ, що призначенні для здійснення страхового захисту та реалізації економічних інтересів страховиків[1 ст.-14]. Основне призначення страхового фонду поляає у відшкодуванні збитків у результаті реалізації ризику.

Страховий захист в суспільстві (в узагальненому вигляді) має три форми:

1. На рівні держави, регіону, корпорації тощо.

2. Індивідуальна.

3. На рівні страхової організації [1 ст.-14].

Можна виділити наступні організаційні форми страхового фонду та методи їх формування (Рис 1.1.1).

Рис. 1.1.1 Організаційні форми страхового фонду та методи їх формування Джерело: [1, ст.-14].

Необхідними умовами страхування є:

– наявність ризику та його випадковий характер;

– розуміння небезпечного характеру події;

– можливість статистичного обліку небезпек;

– реалізація принципів солідарноїзамкнутої розкладки страхового збитку;

– наявність та реалізація страхового інтересу у всіх учасників страхових відносин;

– наявність страхового фонду, який створюється за рахунок внесків страхувальників;

– існування страхових відносин тощо [1 ст.-14].

Економічну сутність страхування можна розкрити в його специфічних функціях, до яких можна віднести :

1) Ризикова функція полягає в переданні страховикові за певну плату матеріальної відповідальності за наслідки ризику, зумовленого подіями, перелік яких передбачено чинним законодавством або договором.

2) Функція створення і використання страхових резервів полягає у накопичені страховиком певного капіталу, для забезпечення відшкодування збитків внаслідок страхового випадку.

4) Функція заощадження полягає у накопичені коштів страхувальника його внесками, обумовлених у договорі страхування, і у випадку відсутності страхових подій за час дії такого договору, поверненню заощаджуваних коштів страхувальнику.

5) Превентивна функція полягає у попередженні страхових випадків і зменшення розміру збитків та фінансуванні заходів щодо зменшення страхового ризику за рахунок частини коштів страхового фонду.

Рис. 1.1.2. Функції страхування

Джерело: сформовано автором на основі [50 ст.-13]

6) Контрольна функція полягає в суворо цільовому формуванні коштів страхового фонду. Згідно з контрольною функцією на підставі нормативних документів здійснюється фінансовий страховий контроль за проведенням операцій по страхуванню.

7) Інвестиційна функція полягає у поліпшені стану грошового обігу, підвищені купівельної спроможності національної валюти, збільшені інвестиційних можливостей країни.

Прийнято вважати, що страхування як бізнес було започатковано в XVII столітті в лондонській кав'ярні Едварда Ллойда. За часів розвитку судноплавства та міжнародної торгівлі купці шукали нові ринки збуту, в процесі чого терпіли чималі збитки через крах та зникнення кораблів або внаслідок атак піратів. Вирішення виявлених проблем відбулося шляхом створення фондів особливого

призначення для допомоги особам, що отримали фінансові збитки. Таким чином, з'явилася спільнота зацікавлених осіб з відшкодування матеріальної шкоди на основі солідарної відповідальності, тобто можливості розподілення збитків між учасниками такого об'єднання [10].

Розвиток страхового ринку України, на нашу думку, можна умовно поділити на такі етапи (табл 1.1.3).

Таблиця 1.1.3

Еволюція страхового ринку України

Період	Характеристика
XI ст.- XVIII ст.	Перші ознаки страхування як окремого виду діяльності на території сучасної України, на переконання більшості науковців, пов'язується із періодом Київської Русі та історичною пам'яткою вітчизняного права «Руська правда» (XI ст.) (с.3–8 «Руської правди», що містять положення про майнове відшкодування збитків громадою у випадку вбивства)[50 ст. 53].
Російська імперія (УСРСР) XIX ст. (друга половина) – XX ст. (перша половина)	У Російської імперії, до складу якої належала більша частина українських територій, першим страховим закладом була створена при Державному позичковому банку за маніфестом Катерини II від 23 грудня 1786 р. Страхова експедиція, що здійснювала страхування споруджень у процесі кредитування на суму до 75 % від оціночної вартості, розмір страхового платежу при цьому складав 1,5 % від страхової суми [68]. В 1827 р. - створене перше в Росії акціонерне страхове товариство «Російське страхове від вогню товариство» (з основним капіталом у 4 млн крб.,спеціалізувалося на операціях з прийняття на страхування від вогню будівель та рухомого майна) [89]. Унаслідок упровадження в життя закону про земське самоврядування протягом 1865-1871 рр. у 33 губерніях Європейської Росії, в тому числі в усіх українських губерніях, були відкриті земства – всестанові органи для завідування місцевим господарством (губернським і повітовим). [45]. З 1885 року в Росії було дозволено діяти іноземним страховим товариствам [63]. У 1894 р.- створено Страховий комітет який здійснював державний нагляд за діяльністю акціонерних страхових товариств[63]. У 1895 році створено перше спеціалізоване Товариство російського перестрахування[63]. У дореволюційні роки одним із важливих центрів страхування була Одеса. Тут існували самостійні страхові товариства, а також контори філій провідних страхових компаній Петербурга й Москви, іноземних страховиків[63].

Продовження таблиці 1.1.3

Період	Характеристика
	У 1906 році було ухвалено закон про страхування життя державними ощадними касами. (договори укладалися без попереднього лікарського огляду на суми, не нижчі за 25 руб.).Страхування життя, крім акціонерних товариств і ощадних кас, здійснювали також товариства взаємного страхування. Одне з них було в Києві[63]. 6 жовтня 1921 - прийнятий декрет «Про державне майнове страхування»(створено Головне управління державного страхування) [20]. 18 вересня 1925 р. Постановою ЦВК та РНК СРСР затверджується «Положенням про державне страхування в СРСР»(Держстраху було доручено здійснювати загальне керівництво та нагляд за страховими операціями і за організацією страхової справи в усьому Союзі РСР) [51].
Австро- Угорська імперія (Польща) XIX ст. (друга половина) – XX ст. (перша половина)	1892 рік заснування страхового товариства «Дністер». (перший президент доктор Теофілій Бережницький, директор — доктор Ярослав Кулачківський) [54]. У 1895 р.- при кооперативному страховому товаристві «Дністер» у Львові був відкритий кооперативний банк «Дністер» (зберігання заощаджень, надання позичок українському населенню)[54 ст.-336]. У 1901 -почесним президентом став метрополит Андрей Шептицький[54]. У 1903 р. фонди «Дністра» (основний фонд, резервний фонд, преміальний фонд, фонд взаємодопомоги членам товариства, фонд нарахованих процентів по резервах страхових внесків) разом уже перевищували мільйон крон [36 с.54-55]. 27 серпня 1911р. розпочало роботу СТ «Карпатія» (м.Чернівці)(Перший директор Максиміліан Гроттер, почесним президентом призначили метрополита Андрея Шептицького)(основний капітал 200 тис. злотих ринзьких) [36 ст.-71].
1988-1989 рр.	1988 р.- Закон СРСР «Про кооперацію». Почали створюватися перші страхові кооперативи. Їхня частка в загальних обсягах страхування була незначною — не більш як 1 %. Проте існування кооперативів протягом 1988—1989 років мало велике значення, оскільки дало змогу набути першого досвіду роботи в ринкових умовах, посприяло підвищенню кваліфікації кадрів. Під страховий захист почали брати «нетрадиційні» для Держстраху СРСР ризики, зокрема вантажі, відповідальність за невиконання угод третіми особами тощо[63].
1990-1993 рр.	16 жовтня 1991 р. – створена Українська державна страхова комерційна організація (Укрдержстрах)[39]. У 1993 році Укрдержстрах було перетворено на Відкрите акціонерне товариство Національна акціонерна страхова компанія «Оранта», НАСК “Оранта[69].

Продовження таблиці 1.1.3

Період	Характеристика
1993-1996 рр.	1993 р. Декрет Кабінету Міністрів України «Про страхування» : - створення восени 1993 р. Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю; - створено Лігу страхових організацій України; - впроваджено єдиний державний реєстр страхових компаній [21].
1996- 2001рр.	Березень 1996 р. прийнято Закон України «Про страхування» [41]: - здійснено обов'язковий поділ страхових компаній на ті,які здійснюють страхування життя, та ті, які проводять страхування за видами іншими, ніж страхування життя. - встановлення мінімального розміру статутного фонду страхової компанії – 100 тис. екю, а для страхових компанії,створених за участю іноземних осіб – 500тис. екю (декрет передбачав створення статутного фонду в розмірі 5 тис. екю,причому здебільшого він формувався не грошима, а майном) [41].; - впровадження маржі платоспроможності на рівні 25–30% від суми премій та виплат за звітний період; - впровадження поняття «технічних» і «математичних» резервів та вимог щодовідповідності їм обов'язків, взятих страховими компаніями; - встановлення порядку «зароблено» премії, в основу якої покладено метод «однієї четвертої» від отриманих премій; - підвищення вимог до ліцензування; - збільшення частки можливої участі іноземних страхувальників у розмірі від 20 % до 49 %; - створено об'єднання страховиків у вигляді Моторного, Морського, Авіаційного бюро .
2001-2008рр.	Жовтень 2001 р. прийнято Закон України «Про внесення змін та доповнень до Закону України "Про страхування»: - мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається видами страхування «non-life» становив 1 млн. євро, а для страховика «life» – 1,5 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України; - впроваджено маржу платоспроможності ризикові види страхування 0,18 від суми страхових премії та 0,26 від виплат за попередні 12 місяців . Страху-вання життя 0,05 від загальної величини резерву довгострокових збов'я - зань. - розмежовано ліцензування щодо страхування життя та ризикових видів страхування; впроваджено поняття «технічних» та «математичних» резервів і вимоги про відповідність цим резервам обов'язків, прийнятих на себе страховими ком-паніями; - встановлено порядок «зароблено» премії, в основу якого положено метод «однієї четвертої» від одержаних премій;

Продовження таблиці 1.1.3

Період	Характеристика
	- надано право Уповноваженому органу проводити санації, ліквідації і реорганізації страхових компаній; - підвищено вимоги до ліцензування[43]. 11 грудня 2002 р. за Указом Президента України № 1153/2002 згідно із Законом України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" було створено Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України [92].
2008 - по теперішній час.	10 квітня 2008 р. були внесені зміни Закону України «Про страхування». З дня вступу України до СОТ - страхові та або перестрахові брокери нерезиденти зобов'язані письмово повідомити Уповноваженому органу за встановленою ним формою про намір здійснювати діяльність на території України; - дозвіл відкривати в Україні філіали іноземних страховиків і зняття обмежень на участь іноземців в капіталі страхових компаній; - при створенні страхової компанії зі страхування життя статутний фонд такого страховика повинен бути не менше 10 млн євро [43]. 23 листопада 2011 року Держфінпослуг було реорганізовано в Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) [92]. 30 червня 2020-го діяльність Нацкомфінпослуг було припинено згідно указу президента №259/2020 «Про припинення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг» [93] (повноваження Нацкомфінпослуг у частині регулювання та нагляду у системі накопичувального пенсійного забезпечення, регулювання та нагляду за функціонуванням фінансово-кредитних механізмів і управлінні майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю передалися до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Решту повноважень передали до Національного банку України). ВР ухвалила Закон від 18.11.2021 N 1909-IX "Про страхування" (вводиться в дію від 01.01.2024 року) [41].

Джерело: узагальнено автором на основі [20;21;36;39;41;43;45;49;50;51;61;62; 66; 68 ;91; 92; 93].

Отже, дослідження сутності та еволюції страхового ринку дає змогу визначити страховий ринок як частину фінансового ринку, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, формується попит і пропозиція на нього.

Страховий захист як сукупність перерозподільчих відносин з приводу подолання та відшкодування втрат, збитків, понесених конкретним об'єктом суспільного виробництва – наприклад, страховий захист сільськогосподарського виробництва або врожаю сільськогосподарських культур, майна, відповідальності, здоров'я, життя, доходів населення тощо.

Страхування є важливим елементом економічного механізму країни, стан його розвитку впливає на інвестиційний та інноваційний потенціал економіки, забезпечує надійний захист майнових інтересів підприємців і населення в разі непередбачуваних обставин. Страхування добре зарекомендувало себе як форма нагромадження коштів громадян для вирішення їх соціальних проблем з охороною здоров'я, пенсійним забезпеченням, освітою тощо.

1.2 Сутність страхової послуги та особливості реалізації

Передумовою виникнення страхових відносин є ризик, без нього не існує страхового інтересу. При можливості настання ризику, виникає потреба у страховому захисті, у потенційного страхувальника з'являються страхові інтереси, які дають стимул діяти, тобто застрахувати об'єкт, якому загрожує ризик – на даному етапі відбувається формування страхових відносин. Наявність страхового інтересу є необхідною умовою для реалізації страхових відносин та формування страхового зобов'язання. Страховий інтерес визначає всі найважливіші елементи страхового зобов'язання: його суб'єктивний склад, об'єкт, права й обов'язки суб'єктів, його виконання, відповідальність за невиконання або за неналежне виконання умов договору тощо [3].

Страховий інтерес - матеріальна заінтересованість або потреба потенційного страхувальника у страхуванні ризиків, пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особ. [41 п.60 ст.1].

Питанням пояснення домінанти, історії виникнення, еволюцію та генезису страхової послуги займалися такі вітчизняні уковці як : Александрова М. М. [3]; Базилевич В.Д. [5]; Гринюк О.В. [19]; Когденко Н.Ю. [11].

Основі дефініції «страховий інтерес» представлено в таблиці 1.2.1

Таблиця 1.2.1

Основні дефініції визначення «страховий інтерес»

Автор	Визначення
Александрова М.М. Доманчук А.І.	«У випадку, коли майновий інтерес здійснює страховий захист безпосередньо саме через страхування, з'являється поняття страхового інтересу – майнового інтересу в системі страхових відносин. Майно неможливо застрахувати, можна застрахувати лише майновий інтерес власника чи розпорядника щодо конкретного майна, речі, цінноті.» [3].
Базилевич В.Д.	Послуга яка має " ...соціальну, суспільну спрямованість, оскільки акумульовані страховиком грош ові засоби спрямовую ться на захист постраждалих за рахунок усіх учасників формування страхового фонду" [5 ст.9-13].
Гринюк О.В.	«Заснований на законі або договорі об'єктивно зумовлений інтерес страхувальника укласти договір страхування»[19].
Когденко Н.Ю.	«Страховий інтерес є формою виразу потреб суб'єкта у страховому захисті, що визначається сукупністю умов навколишньої дійсності (об'єктивний складник) і пройшла крізь свідомість суб'єкта (суб'єктивний складник), що полягає у захисті матеріального стану страхувальника, і виявляється через вольову діяльність суб'єкта, метою якої є задоволення його потреб»[11].

Джерело:узагальнено автором на основі[3;5;11;19].

Погоджуємся з думкою Когденко Н.Ю., що страховий інтерес є формою виразу потреб суб'єкта у страховому захисті, що визначається сукупністю умов навколишньої дійсності (об'єктивний складник) і пройшла крізь свідомість суб'єкта (суб'єктивний складник), що полягає у захисті матеріального стану страхувальника, і виявляється через вольову діяльність суб'єкта, метою якої є задоволення його потреб.

Основним товаром на страховому ринку є страхова послуга.

Страхова послуга - вид фінансової послуги, що надається страховиком для забезпечення потреби потенційного страхувальника у страховому захисті на підставі договору страхування [41 п.52 ст.1].

У вітчизняній економічній науці сутність визначення «страхова послуга» досліджували такі вчені як: Вовчак О.Д. [12]; Шумелда Я.П.[105]; Говорушко Т.А.[17]; Таркуцяк А.О. [86]; Яворська Т.В. [109].

Основі дефініції «страхова послуга» представлено в таблиці 1.2.2

Таблиця1.2.2

Основні дефініції визначення «страхова послуга»

Автор	Визначення
Вовчак О.Д.	Страхова послуга - договірна послуга на визначених умовах, що полягає у здійсненні відшкодування матеріальних збитків, яких зазнала особа, що є учасником договірних відносин [12].
Шумелда Я.П.	Страхова послуга - окремий різновид страхування, призначений для захисту певних об'єктів від конкретних ризиків [104].
Говорушко Т.А.	Страхова послуга - продукт цілеспрямованої діяльності страхової компанії, який пропонується на страховому ринку на умовах еквівалентного обміну з метою отримання прибутку [17].
Такурцяк А.О.	«специфічний товар на страховому ринку» [85 ст.20].
Яворська Т.В.	Страхова послуга – це кінцевий результат діяльності страхової компанії щодо задовільнення потреб клієнтів, пов'язаних із захистом їх майнових та особистих інтересів [105].

Джерело:узагальнено автором на основі [12;17;86;105;109].

Спробуємо дати свій варіант визначення. Страхова послуга - це фінансова послуга, яка полягає у забов'язаннях страховика відшкодувати збитки страхувальнику в разі настання страхового випадку на визначених умовах в договорі страхування, за рахунок своїх фондів.

Також у фінансовій науці разом із поняттям – «страхова послуга» використовується поняття – «страховий продукт» і «страховий товар».

Страховий продукт - умови страхування, які задовольняють визначені потреби та інтереси клієнтів в отриманні страхової послуги [41 п.63 ст.1].

Стандартний страховий продукт - страховий продукт із стандартними (типовими) умовами, які є незмінними та однаковими для невизначеного кола клієнтів [41 п.48 ст.1].

У вітчизняній економічній науці сутність визначення «страховий товар» досліджували такі вчені як: Тринчук В.В. [90]; Фісун І.,Чернявська О. [97]; Сухоруков М.М. [85];Прядка А.В [73]; Кравчук Г.В. [56].

Основі дефініції «страховий продукт» представлено в таблиці 1.2.3

Таблиця1.2.3

Основні дефініції визначення «страховий продукт»

Автор	Визначення
Тринчук В.В.	Комплексне страхове покриття, яке забезпечене сервісним обслуговуванням з урахуванням потреб конкретного клієнта. Страховий продукт значною мірою прив'язаний не до клієнта, а до об'єкту страхування [90].
Фісун І., Чернявська О.	Страховий продукт – це результат діяльності страхової компанії з метою задоволення потреб страхувальників й отримання прибутку. [97].
Сухоруков М.М.	Документально оформлені зобов'язання страховика, згідно з якими він повинен надати страхувальнику на платній основі страхову послугу на умовах, попередньо узгоджених у договорі страхування [85].
Прядка А.В.	Поняття «страхового продукту» і «страхової послуги», прирівнюють до поняття «страхової програми». Страхова програма виступає об'єктом купівлі-продажу на страховому ринку і є гарантованим договором страхування комплексом послуг, пропонованих страхувальникові або застрахованому у разі настання страхового випадку [73].
Кравчук Г.В.	Страховий продукт – це сукупність процедур (організаційних, інформаційних, фінансових, юридичних) і правил, об'єднаних єдиною технологією обслуговування клієнтів, і законодавчо встановлених, і розроблених самостійно страховою компанією щодо ефективного здійснення конкретних видів страхування певною компанією у відповідності до її політики і корпоративної культури й в обов'язковому порядку формалізованих у відповідній документації,через яку певний продукт пропонується (може бути запропонованим) на ринку страхових послуг потенційним споживачам[56].

Джерело:узагальнено автором на основі [56;73;85;90;97].

Спробуємо дати свій варіант визначення. Страховий продукт – це проект страховика з певного виду страхування на який можливий попит на ринку страхування серед потенційних споживачів страхових послуг.

Відповідно ст.1 ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» товар - будь-яка продукція, послуги, роботи, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу (оплатної передачі) [44 ст.1].

У вітчизняній та зарубіжні економічній науці сутність визначення «страховий товар» досліджували такі вчені як: Мочерний С.В. [60]; Юхименко П.

І.,Леоненко П.М. [108]; Маркс К. [94]; Котлер Ф. [49]; Слоуен Г.С. та Цюрчер А. Дж. [64].

Основі дефініції «страховий товар» представлено в таблиці 1.2.4

Таблиця1.2.4

Основні дефініції визначення «страховий товар»

Автор	Визначення
Мочерний С.В.	«Товар – продукт праці, що задовольняє певну потребу людини і виготовлений для обміну»[60].
Юхименко П. І., Леоненко П.М.	«Продукт праці (вироби, послуги), здатний задовольняти певні потреби людини й призначений для купівлі-продажу»[108].
Чернявська О. В. Фисун І. В.	«Будь-який продукт, призначений для продажу на ринку (або обміну на інший) з метою задоволення потреб споживачів, є товаром. Таким чином, продукт, щоб стати товаром, повинен мати дві властивості: споживчу вартість (корисність для споживача) та вартість або мінову вартість (здатність обмінюватись на інший товар або гроші) [93 ст.181].
Маркс К.	«Продукт праці, призначений суто для обміну» [94]
Котлер Ф	«Усе, що може бути запропоновано на ринку для задоволення потреб» та «все, що може задовольнити потребу і пропонується ринку з метою придбання, використання чи споживання» [49].
Слоуен Г.С., Цюрчер А. Дж.	Commodity (товар) – будь-який придмет комерції або торгівлі. Economic good (економічний товар) – все зовнішнє по відношенню до людини або таке, що має властивості користі, може бути присвоєним і є відносно дифіцитним. Free good (вільний товар) – все зовнішнє по відношенню до людини або таке що, має властивості користі, пропозиція якого є достатньою, оскільки його так багато, що потреба в ньому задовольняється без трудових зусиль [64].

Джерело: узагальнено автором на основі [49;60;64;94;108].

Погоджуємося з думкою Чернявська О. В. та Фисун І. В., що - це будь-який продукт, призначений для продажу на ринку (або обміну на інший) з метою задоволення потреб споживачів є товаром. Таким чином, продукт, щоб стати товаром, повинен мати дві властивості: споживчу вартість (корисність для споживача) та вартість або мінову вартість (здатність обмінюватись на інший товар або гроші).

На нашу думку між поняттями «страховий інтерес», «страховий продукт», «страхова послуга» і «страховий товар» можна виявити ієрархію (Рис.1.2.1).

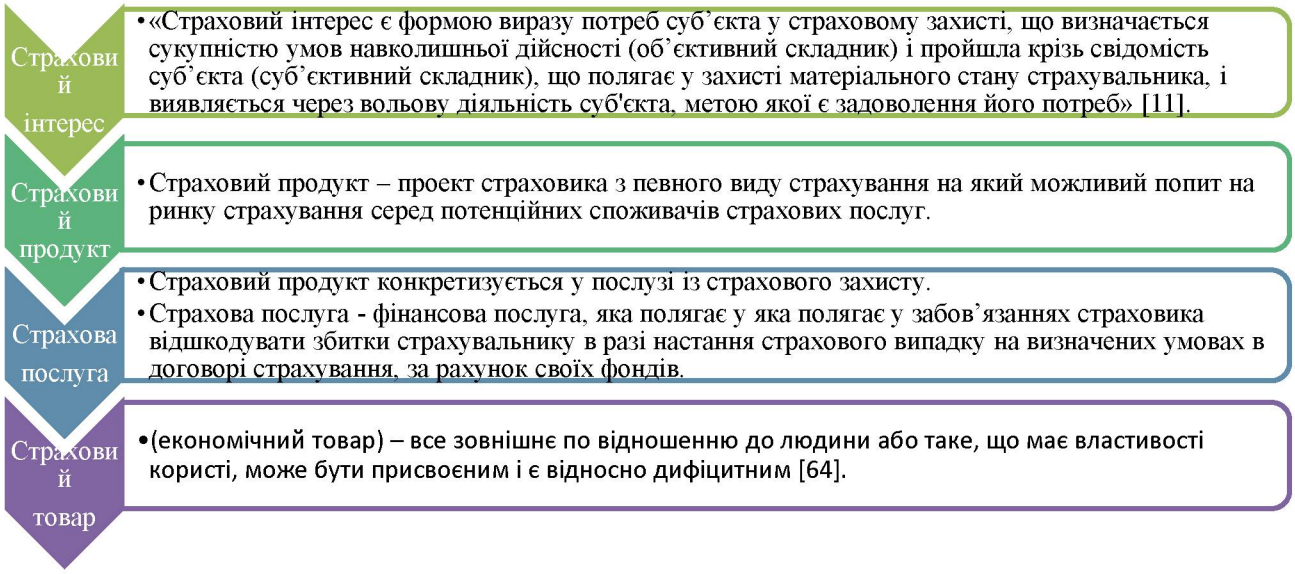

Рис 1.2.1. Ієрархія страхового інтересу, продукту, послуги та товару

Джерело: власна розробка автора.

Відповідно до п.6 ст.1 ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» ринки фінансових послуг - сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, капіталу та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів [42].

Сутність та структуру фінансових послуг досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені як: Еш С.М. [64]; Ящук Н. В.[110];Дема Д. І. [76];Горбач Л., Каун О. [18] .

Основі дефініції «ринки фінансових послуг» представлено в таблиці 1.2.5

Таблиця1.2.5

Основні дефініції визначення «ринки фінансових послуг»

Автор	Визначення
Еш С.М.	Ринок фінансових послуг – особлива сфера взаємовідносин державних органів і фінансових учасників ринку фінансових послуг для задовольняння фінансових потреб та формування пропозиції фінансово-економічних послуг на державному рівні або у світовій інтеграції країн [64].

Продовження таблиці 1.2.5

Ящук Н.В.	Ринок фінансових послуг представляє собою економічні відносини, що виникають між основними фінансовими посередниками фінансових послуг та іншими агентами для того, щоб розподілити фінансові ресурси, купівлі-продажу тимчасово вільних коштів та цінних паперів [110].
Дема Д. І.	Ринок фінансових послуг – це економічні відносини, що виникають між фінансовими посередниками та іншими економічними агентами з приводу розподілу фінансових ресурсів,купівлі–продажу тимчасово вільних коштів та цінних паперів [76].
Горбач Л. Каун О.	Ринок фінансових послуг – це економічні відносини,що виникають між фінансовими посередникамии та інщими економічними агентами з приводу розподілу фінансових ресурсів ,купівлі – продажу тимчасово вільних грошових коштів і цінних паперів [18].

Джерело:узагальнено автором на основі [18;64;76;110].

Погоджуємося з думкою Ящук Н. В. , що ринок фінансових послуг являє собою економічні відносини, що виникають між основними фінансовими посередниками фінансових послуг та іншими агентами для того, щоб розподілити фінансові ресурси, купівлі-продажу тимчасово вільних коштів та цінних паперів .

У законодавстві України згідно з ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» послуги у сфері страхування належать до фінансових послуг. Відповідно до п.5 ст.1 ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансова послуга - операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, і за

рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [42] .

У вітчизняній економічній науці сутність визначення «фінансова послуга» досліджували такі вчені як: Ковальова А.М. [95]; Дубина М.В. [26]; Денисенко Б. [23]; Шевчук О. [103] .

Основі дефініції «фінансова послуга» представлено в таблиці 1.2.6

Таблиця 1.2.6

Основні дефініції визначення «фінансова послуга»

Автор	Визначення
Ковальова А.М.	Фінансова послуга - це соціально-економічна категорія, пов'язана з трансформацією грошових коштів в грошовий капітал юридичних і фізичних осіб на банківському,страховому та інвестиційному ринках, а також інші послуги фінансового характеру [95].
Дубина М.В.	Фінансова послуга – нематеріальної форми результат взаємодії, якому притаманна споживча вартість, між суб'єктами в процесі задоволення одним учасником фінансових потреб іншого за власний рахунок, рахунок клієнта або за рахунок залучених фінансових ресурсів інших споживачів відповідно до чинного законодавства з метою отримання прибутку, збереження вартості активів або досягнення соціального ефекту від реалізації такої послуги [26].
Денисенко Б.	Фінансові послуги — це операції, спрямовані на задоволення індивідуальних фінансових потреб споживачів таких послуг [23].
Шевчук О.	Фінансова послуга — це сукупність фінансових і супутніх операцій, що здійснюється фінансовими посередниками в інтересах третіх осіб на підставі договору з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [103].

Джерело: узагальнено на основі [23;26;95;103].

Погоджуємося з думкою Дубина М.В., що це нематеріальної форми результат взаємодії, якому притаманна споживча вартість, між суб'єктами в процесі задоволення одним учасником фінансових потреб іншого за власний рахунок, рахунок клієнта або за рахунок залучених фінансових ресурсів інших споживачів відповідно до чинного законодавства з метою отримання прибутку, збереження вартості активів або досягнення соціального ефекту від реалізації такої послуги.

Згідно з ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансовими є такі послуги:

1) страхування;

2) надання коштів у кредит;

3) залучення коштів, що підлягають поверненню;

4) фінансовий лізинг;

5) факторинг;

6) надання гарантій;

7) торгівля валютними цінностями;

8) фінансові платіжні послуги;

9) послуги на ринках капіталу;

10) послуги у сфері накопичувального пенсійного забезпечення [42].

Фінансові послуги на ринку страхових послуг, можна позиціонувати як компонент ринку фінансових послуг, який вміщує різні підсистеми (Рис. 1.2.2)

Рис 1.2.2. Види фінансових послуг на ринку страхових послуг

Джерело: узагальнено автором на основі [83]

В теперішній час найбільш сучасний метод управління діяльністю страховиховими компаніями, підприємствами є маркетинг. Він виник одночасно з виникненням товарно-грошових відносин, а остаточно сучасна теорія і практика маркетингу сформувалася в 70-ті роки XX століття. Як ринкова концепція управління маркетинг виник 1902 р. у США. На той час у провідних університетах було започатковано курс лекцій з раціональної організації товарообігу. Саме слово «маркетинг» з'явилося у США, де у 30-х роках місцеві фермери шукали ринок збуту для своєї продукції. Йшлося про оволодіння ринком «MARKET GETTING», а пізніше з цих двох слів утворилося одне – «маркетинг»[83]

Еволюцію страхового маркетенгу представлено у (дод. Б) .

Вважається, що перше наукове визначення маркетингу дали американські вчені Бутлер (Butler) та Шов (Show) ще у 1911 році. Вони подали його як: «…комбінацію чинників, котрі треба приймати до уваги при проведенні заходів з продажу товарів і послуг». При цьому до головних чинників такого маркетингу вони, зокрема, зарахували:

1. Продукцію (послугу) – страхову послугу.
2. Розподіл, продажу, дестрибюторство.
3. Адміністрування процесу виробництва, розподілу і продажу [83].

У вітчизняній економічній науці сутність визначення «страховий маркетинг» досліджували такі вчені як: Осадець С.С. [62];Заруба О.Д. [35];Базилевич В. Д[6]; Демидов А. А. [22]; Долгошея Н.О. [25].

Основі дефініції «фінансова послуга» представлено в таблиці 1.2.7

Таблиця1.2.7

Основні дефініції визначення «страховий маркетинг»

Автор	Визначення
Осадець С.С.	Маркетинг у страхуванні – комплекс заходів, що мають на меті формування й постійне вдосконалення діяльності страховика (страхової компанії чи агенції) завдяки розробці конкурентоспроможних страхових продуктів (послуг) для конкретних категорій споживачів (страхувальників), а також упровадженню раціональних форм реалізації цих продуктів і збору й аналізу інформації щодо ефективності діяльності страховика [62].
Заруба О.Д.	Страховий маркетинг – це система організації діяльності страхової компанії, що базується на попередньому вивченні стану страхового ринку і перспектив попиту на страхові послуги, завдань щодо поліпшення організації роботи з реалізації наявних у розпорядженні товариства послуг і на розроблення нових видів страхових операцій [34].
Базилевич В. Д.	Страховий маркетинг – це комплекс заходів, спрямованих на формування та постійне вдосконалення діяльності страхової компанії, а саме: 1) розробка конкурентоспроможних страхових продуктів (послуг) для конкретних категорій споживачів (страхувальників); 2) впровадження раціональних форм реалізації цих продуктів за належного сервісу та реклами; 3) збирання та аналіз інформації щодо ефективності діяльності страховика[6].
Демидов А. А.	Страховий маркетинг – це система взаємодії страховика і страхувальника, спрямована на взаємне врахування інтересів і потреб. Комплекс страхового маркетингу, як і маркетингу взагалі, включає проведення маркетингових досліджень, сегментацію і позиціонування щодо їх

Продовження таблиці 1.2.7

Автор	Визначення
	результатів; розробку нових чи адаптацію існуючих страхових продуктів (послуг) з урахуванням вимог ринку ; формування конкурентних цін (тарифів) на страхові продукти; формування ефективної системи збуту (розподілу) страхових продуктів, управління цією системою; здійснення заходів щодо просування страхових продуктів [22].
Долгошея Н.О.	Страховий маркетинг – це система взаємодії суб'єктів ринку, а саме страховика і страхувальника, яка спрямована на взаємне врахування інтересів і потреб [25].

Джерело: узагальнено на основі [6;22;25;35;62].

Погоджуємося з думкою Базилевич В. Д., що це комплекс заходів, спрямованих на формування та постійне вдосконалення діяльності страхової компанії, а саме:

1) розробка конкурентоспроможних страхових продуктів (послуг) для конкретних категорій споживачів (страхувальників);

2) впровадження раціональних форм реалізації цих продуктів за належного сервісу та реклами;

3) збирання та аналіз інформації щодо ефективності діяльності страховика.

Страхові компанії на практиці використовують прямі і непрямі канали продажів своїх продуктів.

Прямі - продажі через центральний офіс, філії, інтернет (сайт), телефон або пошта.

Непрямі – продажі через страхових і перестрахових брокерів, в рамках наданих страховиком повноважень; через посередників (компанії, для яких продаж страхової продукції не є основним заняттям (банки, туристичні фірми, автомобільні салони) ; через агентів (штатні і позаштатні співробітники). (Рис.1.2.3).

Рис 1.2.3. Канали продажів продуктів

Джерело: узагальнено автором на основі даних[57].

Отже, дослідження трактувань сутності страхової послуги дає змогу визначити страхову послугу як фінансову послугу, яка полягає у зобов'язаннях страховика відшкодувати збитки страхувальнику в разі настання страхового випадку на визначених умовах в договорі страхування, за рахунок своїх фондів

.

Сутність страхового продукту як проект страховика з певного виду страхування на який можливий попит на ринку страхування серед потенційних споживачів страхових послуг.

Фінансова послуга, яка полягає у зобов'язаннях страховика відшкодувати збитки страхувальнику в разі настання страхового випадку на визначених умовах в договорі страхування, за рахунок своїх фондів.

На мій погляд залучення інновацій та постійне вдосконалення агентів підвищує попит на страхові послуги і довіру клієнтів.

Сутність страхового товару як будь-якого продукту, призначеного для продажу на ринку (або обміну на інший) з метою задоволення потреб споживачів. Таким чином, продукт, щоб стати товаром, повинен мати дві властивості: споживчу вартість (корисність для споживача) та вартість або мінову вартість (здатність обмінюватись на інший товар або гроші).

Сутність страхового маркетингу як комплекс заходів, спрямованих на формування та постійне вдосконалення діяльності страхової компанії, а саме:

1) розробка конкуренто спроможних страхових продуктів (послуг) для конкретних категорій споживачів (страхувальників);

2) впровадження раціональних форм реалізації цих продуктів за належного сервісу та реклами;

3) збирання та аналіз інформації щодо ефективності діяльності страховика.

Обираючи певні канали просування страхових продуктів, страховик орієнтується зручність цих каналів для використання майбутніми споживачами.

1.3 Суб'єкти страхового ринку та характеристика їх послуг

Згідно ЗУ «Про страхування» основними суб'єктами страхового ринку є: страховики, страхувальники, страхові посередники .

Іншими учасниками страхових відносин є:

- застраховані особи - фізична особа, визначена страхувальником у договорі страхування, життя, здоров'я, працездатність або пенсійне забезпечення якої є об'єктом страхування за договором страхування;
- об'єднання страховиків - спілки, асоціації та інші об'єднання, що мають бути зареєстровані в установленому порядку як юридичні особи для координації діяльності страховиків, захисту інтересів своїх членів та здійснення спільних програм. Об'єднання страховиків утримуються за рахунок внесків страхових компаній. Серед функціонуючих об'єднань страховиків вагоме місце

посідають Ліга страхових організацій України, Моторне (транспортне) страхове бюро, Морське страхове бюро та Авіаційне страхове бюро.

- товариства взаємного страхування – юридична особа - страховик, створене відповідно до Закону України "Про страхування" з метою страхування ризиків членів цього товариства. Члени товариства взаємного страхування є учасниками цього товариства.
- органи державного нагляду за страховою діяльністю (Національний банк України та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку).
- андерайтер – компанія або інша юридична особа, яка здійснює управління процесом розміщення цінних паперів та їхнього розподілу на ринку цінних паперів;
- сюрвеєр – експерт, що здійснює за проханням страхувальника або страхувача огляд застрахованих або підлягаючих страхуванню суден та вантажів і дає висновок про їх стан, розмір пошкоджень в результаті аварій;
- аварійний комісар - особа, яка з'ясовує причини настання страхового випадку та визначає розмір збитків і відповідає кваліфікаційним вимогам установленим Національним банком;
- аджастери - фахівець у галузі морського права, який складає диспашу; встановлює частки й розподіл витрат по загальній аварії, які будуть сплачувати власник судна, власник перевезеного вантажу й особа, що оплачує фрахт (який наймає судно);
- диспашери - фахівець в області міжнародного морського права, що складає розрахунки з розподілу витрат загальної аварії між судном, вантажем і фрахтом, тобто диспашу.

Страховиками визнаються юридичні особи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України "Про господарські товариства" (1576-12) з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом, а також які одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності [37].

У вітчизняній економічній науці сутність визначення «страховик» досліджували такі вчені як: Осадець С.С. [62 ст.- 87]; Базилевич К.С. , Базилевич В.Д. [6;8]; Мочерний С.В. [60]; Шумелда Я.П. [106].

Основі дефініції «страховик» представлено в таблиці 1.3.1

Таблиця1.3.1

Основні дефініції визначення «страховик»

Автор	Визначення
Осадець С.С.	«Організація, котра згідно з отриманою ліцензією бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку відшкодовувати страхувальникові чи особам, яких він назвав, завданий збиток або виплатити страхову суму» [60 ст.- 87]
Базилевич К.С.	«Суб'єкт, що бере на себе збов'язання формувати фонди страхового захисту та використовувати їх для компенсації збитків застрахованим потерпілим»[6].
Базилевич В.Д.	«Юридична особа , що одержала у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності»[8].
Мочерний С.В.	«Страховик (страхувач) – юридична особа або страхова організація, яка здійснює страхування на підставі відповідної ліцензії і бере на себе зобов'язання відшкодувати страхувальнику або іншим особам, які беруть участь у страхуванні, збитки або виплатити страхову суму зі створеного ними страхового фонду» [60].
Шумелда Я.П.	«Страховик – це фінансова установа, в окремих випадках державна організація зі статусом юридичної особи та має ліцензію на право здійснення страхової діяльності» [105].

Джерело: узагальнено автором на основі [6;59;60 ст.- 87;106].

Погоджуємося з думкою Мочерний С.В., що це юридична особа або страхова організація, яка здійснює страхування на підставі відповідної ліцензії і бере на себе зобов'язання відшкодувати страхувальнику або іншим особам, які беруть участь у страхуванні, збитки або виплатити страхову суму зі створеного ними страхового фонду.

В основні обов'язки страховика входять:

- ознайомити страхувальника з умовами та правилами страхування;

- протягом двох робочих днів, як тільки стане відомо про настання страхового випадку, вжити заходів щодо оформлення всіх необхідних документів для своєчасної виплати страхової суми або страхового відшкодування страхувальнику;

- при настанні страхового випадку здійснити виплату страхової суми або страхового відшкодування у передбачений договором термін. Страховик несе майнову відповідальність за несвоєчасну виплату страхової суми (страхового відшкодування) шляхом сплати страхувальнику неустойки (штрафу, пені), розмір якої визначається умовами договору страхування;

- відшкодувати витрати, понесені страхувальником при настанні страхового випадку щодо запобігання або зменшення збитків, якщо це передбачено умовами договору;

- за заявою страхувальника у разі здійснення ним заходів, що зменшили страховий ризик, або збільшення вартості майна переукласти з ним договір страхування;

- тримати в таємниці відомості про страхувальника і його майновий стан, за винятком випадків, передбачених законодавством України;

- інші обов'язки страхувальника передбачені умовами договору страхування [41 ст. 19].

Також у фінансовій науці разом із поняттям – «страховик» використовується поняття – «страхова компанія», і «страхова організація». Погоджуємося із статею 2 Закону України «Про страхування», якою визначається, що слова «страховик», та похідні від них дозволяється використовувати у назві лише тим юридичним особам, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності.

Страхувальниками визнаються юридичні особи та дієздатні громадяни, які уклали із страховиками договори страхування або є страхувальниками відповідно до законодавства України [41 ст. 3].

У зарубіжні та вітчизняній економічній науці сутність визначення «страхувальник» досліджували такі вчені як: Рейтман Л.І. [81]; Худяков А.І. [101] ; Ельбрех В.В. [30].

Спробуємо запропонувати свій варіант визначення. Страхувальник - це фізична або юридична особа, яка має зобов’язання або потребу у покриті ризиків та уклала договір страхування із страховиком або посередником, що покриє

можливі збитки у разі настання страхової події зазначеної у договорі страхування.

В основні обов'язки страхувальника входять:

- своєчасно вносити страхові платежі;

- при укладанні договору страхування надати інформацію страховикові про всі відомі йому обставини, що мають істотне значення для оцінки страхового ризику, і надалі інформувати його про будь-яку зміну страхового ризику;

- повідомити страховика про інші діючі договори страхування щодо цього об'єкта страхування;

- вживати заходів щодо запобігання та зменшення збитків, завданих внаслідок настання страхового випадку;

- повідомити страховика про настання страхового випадку в термін, передбачений умовами страхування;

- інші обов'язки страхувальника передбачені умовами договору страхування [40 ст.20].

Таблиця 1.3.2

Основні дефініції визначення «страхувальник»

Автор	Визначення
Рейтман Л.І.	«Фізична або юридична особа, яка сплачує страхові внески та вступає у страхові відносини зі страховиком» [81].
Худяков А.І.	Страхувальник -це суб'єкт страхових правовідносин, відносин, що страхує певний майновий інтерес ,у наслідок чого має право вимагати від страховика мтрахового захисту цього інтересу, при настанні страхового випадку [101].
Ельбрех В.В.	Страхувальник (у договорі майнового страхування)- суб'єкт страхових правовідносин, відносин, що страхує певний майновий інтерес згідно власного бажання або вимог закону і має право вимагати від страховика здійснення страхової виплати собі або вигодонабувачеві у разі настання страхового випадку [30].

Джерело: узагальнено на основі [30;81;101]

Згідно з п.62 ст.1 ЗУ «Про страхування» страховий посередник - страховий брокер, страховий агент, субагент, перестраховий брокер, додатковий страховий агент.

Страхові агенти - фізичні особи або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності, а саме: укладають договори страхування, одержують страхові платежі, виконують роботи, пов'язані із здійсненням страхових виплат та страхових відшкодувань [41].

У вітчизняній та зарубіжні економічній науці сутність діяльності страхових агентів досліджували такі науковці : Осадець С.С. [62 ст. 376]; Залєтов О. М. [34]; Д. Бланд [9] .

Основі дефініції «страховий агент» представлено в таблиці 1.3.3

Таблиця1.3.3

Основні дефініції визначення «страховий агент»

Автор	Визначення
Осадцець С.С.	Страховий агент – це довірена фізична або юридична особа, яка від імені і в межах наданих страховиком повноважень робить пропозиції страхувальникові щодо страхування ризиків, оформляє договори страхування (переважно з фізичними особами), інкасує страхову премію та виконує деякі інші операції з обслуговування договорів страхування [62 ст. 376].
СК «INGO»	Страховий агент – це посередник між надійною компанією і людьми, які хочуть зробити своє життя безпечнішим [79].
Залєтов О.М.	Страховий агент – це особа, яка уповноважена виступати від імені страховика, має право на одержання певної винагороди [34].
Д. Бланд	Страховий агент - особа, яка отримує винагороду за роботу з покупцями страхової послуги у своїй страховій компанії [9].

Джерело: узагальнено на основі [9;34;62 ст.- 376;79;].

Погоджуємося з думкою Осадець С.С., що - це довірена фізична або юридична особа, яка від імені і в межах наданих страховиком повноважень робить пропозиції страхувальникові щодо страхування ризиків, оформляє договори страхування (переважно з фізичними особами), інкасує страхову премію та виконує деякі інші операції з обслуговування договорів страхування.

Страхові брокери – це юридичні або фізичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страхувальник [41].

У вітчизняній та зарубіжні економічній науці сутність діяльності страхових брокерів досліджували такі науковці : Осадець С.С. [63]; Залєтов О.М. [34 ст.19]; Махортов Ю. О., Телічко Н. О. [107]; Ротова Т.А. [78] .

Основі дефініції «страховий брокер» представлено в таблиці 1.3.4

Таблиця1.3.4

Основні дефініції визначення «страховий брокер»

Автор	Характеристика
Осадцець С.С.	Брокер – фізична або юридична особа, зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності,має дозвіл уповноваженого органу виступати посередником між страхувальником і страховиком [63].
Залєтов О.М.	Брокер – це фахівець, який володіє найбільш повною інформацією про стан страхового ринку[34 ст.19].
Махортов Ю. О., Телічко Н. О.	Страховий брокер — це посередник, що дає поради своїм клієнтам (страхувальникам) і укладає угоди від їхнього імені [107].
Ротова Т.А.	Брокер- уповноважена особа покупця, як їхній представник чи консультант [78].

Джерело: узагальнено автором на основі [34;63;78;107].

Погоджуємося з думкою Осадець С.С., що це - фізична або юридична особа, зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності, має дозвіл уповноваженого органу виступати посередником між страхувальником і страховиком.

Перестрахові брокери - юридичні особи, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестрахуванні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестрахуванні як перестрахувальник.[41 ст.15]

Посередницька діяльність перестрахових брокерів у перестрахуванні здійснюється як виключний вид діяльності і може включати консультування, експертно-інформаційні послуги, роботу, пов'язану з підготовкою, укладанням та виконанням (супроводом) договорів перестрахування, в тому числі щодо врегулювання збитків у частині одержання та перерахування страхових премій,

страхових виплат та відшкодувань за угодою відповідно із перестрахувальником, інші посередницькі послуги у перестрахуванні за переліком, встановленим Уповноваженим органом нагляду [41].

Основні відмінності між страховим агентом, брокером та перестраховим брокером систематизовано у (табл.1.3.5).

Таблиця1.3.5

Відмінності між страховим брокером, страховим агентом та перестраховим брокером

Страховий агент	Страховий брокер	Перестраховий брокер
Організаційно-правова форма та країна реєстрації		
Фізичні та юридичні особи (резиденти)	Юридичні особи або ФОП (резиденти)	Тільки юридичні особи (резиденти; не резиденти)
Сертифікація діяльності		
Не ліцензується	Ліцензується	Ліцензується
Ціль страхового посередника		
Реклама та продаж страхового продукту за агентським контрактом	Реклама та продаж страхового продукту , як окремий, незалежний суб'єкт підприємницької діяльності. Представляти інтереси клієнта протягом терміну його дії договору.	Задоволення потреб страховиків у перестрахуванні як перестрахувальників.
Винагорода		
Комісійні виплачує страхова компанія.	Комісійні за брокерське обслуговування можуть досягати 40% від вартості страхового полюса.	Комісійні виплачує страхова компанія.
Гарантія страхового захисту		
Гарантує (Тільки СК яку представляє)	Гарантує. Відстоює інтереси клієнта	Гарантує. Відстоює інтереси перестрахувальників.

Джерело: узагальнено автором на основі [83;63]

Найбільші страхові посередники сконцентровані переважно у країнах США та у Великій Британії (табл. 1.3.1).

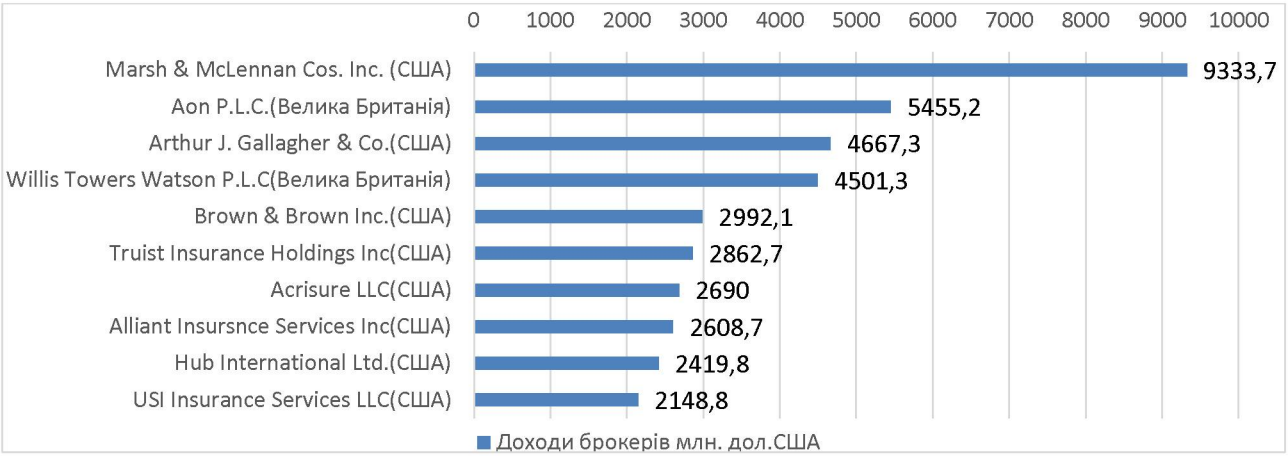

Рис. 1.3.1 Топ-10 міжнародних страхових брокерів за їх доходами від основних і супутніх послуг у 2022 році (млн дол. США)

Джерело: узагальнено на основі [16].

Чисельність брокерів за роки становлення страхового ринку коливається від 50 до 70 компаній. А на кінець 2022 (2:1) року зменшилася на 7 компаній в порівнянні з 2019 (3:1) роком (рис.1.3.2).

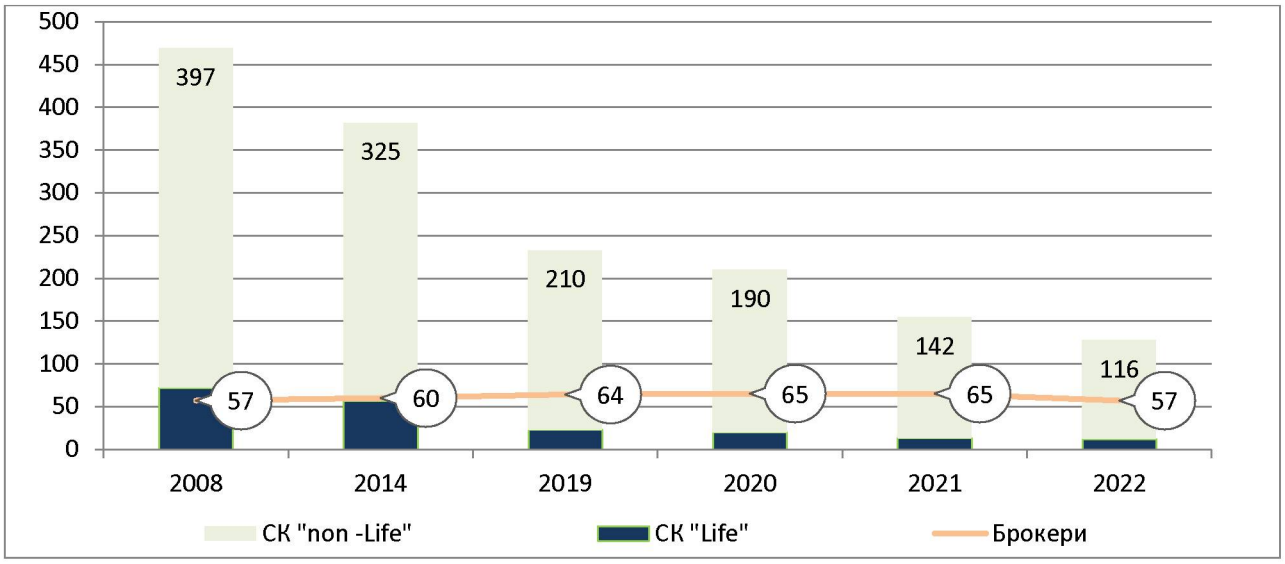

Рис. 1.3.2. Кількість страхових компаній та брокерів на страховому ринку України у кризові роки

Джерело: складено на основі даних НБУ

Щорічне зростання кількості укладених договорів страхування за участю брокерів у розрізі галузей страхування склало 53 296 од. (215%) на кінець 2021 року в порівнянні з 2019 роком і на 67 231од. (620%) в порівнянні з 2020 роком.

Зростання кількості договорів відбулося за рахунок особистого на 56 070 (29 разів) та майнового на 1 667 (7 разів) страхування в порівнянні з 2019 роком (табл. 1.3.6).

Таблиця1.3.6

Динаміка кількості укладених договорів страхування за участю брокерів в Україні у кризові роки

Рік	Добровільне страхування в розрізі галузей				Обов'язкове страхування	Всього
	життя	особисте	майнове	відповідальності		
2008	1	2 357	3 337	1 973	4 257	11 925
2014	5	712	362	205	1 225	2 269
2015	582	114	230	219	998	2 138
2019	33	1 996	265	281	22 207	24 781
2020	39	9 285	898	216	408	10 846
2021	13	58 066	1 932	278	17 789	78 077
2022 Q1	5	8 514	85	37	2503	11 144

Джерело: складено на основі даних НБУ

Щорічне зростання кількості укладених договорів перестрахування укладених за участю брокерів у розрізі галузей страхування склало 723 од. (215%) на кінець 2021року в порівнянні з 2019 роком. Зростання кількості договорів відбулося за рахунок майнового на 651 од. (3 рази) та обов'язкового на 93 (3 рази) страхування в порівнянні з 2019 роком (табл. 1.3.7).

Таблиця 1.3.7

Кількість договорів перестрахування укладених за участю брокерів 2019-2022рр.

Рік	Добровільне страхування в розрізі галузей				Обов'язкове страхування	Всього
	життя	особисте	майнове	відповідальності		
2019	0	4	270	60	52	386
2020	0	6	275	76	53	410
2021	0	3	921	77	145	1 109
2022 Q1	0	5	110	35	73	272

Джерело: складено на основі даних НБУ

Співвідношення вихідного перестрахування до валових страхових премій на кінець 2021 року становило 27,1%, що на 0,2 в.п. більше аналогічного показника 2020 року та на 3,6 в.п. менше показника 2019 року (рис. 1.3.3).

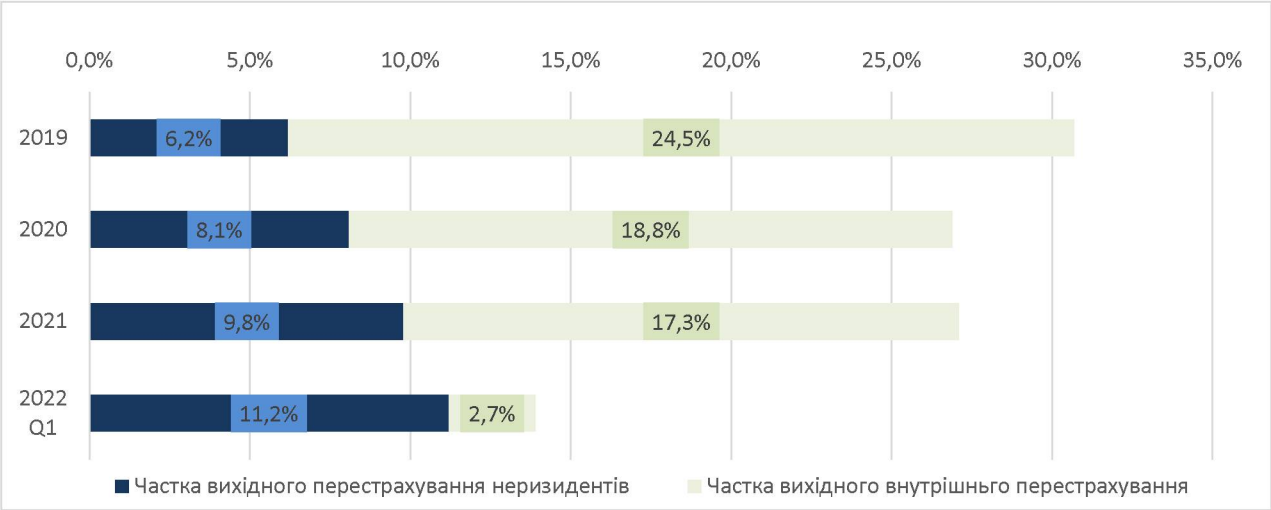

Рис. 1.3.3. Частки вихідного перестрахування у співвідношенні до валових страхових премій за 2019–2022 рр.

Джерело: складено автором на основі даних НБУ

Отже, основними суб'єктами страхового ринку є:

- Страховики - юридичні особи або страхова організація, яка здійснює страхування на підставі відповідної ліцензії і бере на себе зобов'язання відшкодувати страхувальнику або іншим особам, які беруть участь у страхуванні, збитки або виплатити страхову суму зі створеного ними страхового фонду.

- Страхувальники - фізичні або юридичні особи, які мають потребу у покриті ризиків та уклали договір страхування із страховиком або посередником, що покриє можливі збитки у разі настання страхової події зазначеної у договорі страхування.

- Страхові посередники (агенти, брокери, перестрахові брокери).

Страхові посередники відіграють важливу роль у наданні страхових послуг споживачам. Допомагають страхувальникам перекласти витрати з можливими ризиками на професіоналів — страховиків. Також від них залежить якість обслуговування страхувальників, надання страхових послуг їх безпосереднім споживачам.

Висновки до розділу 1

На основі проведеного дослідження теоретико-методологічних засад страхового ринку можна зробити такі висновки:

1. В економічній літературі подаються різноманітні тлумачення таких понять, як: «страховий ринок», «страховий захист», «страховий інтерес», «страхова послуга», «страховий продукт», «страховий товар», «ринки фінансових послуг», «фінансова послуга» .«страховий маркетинг», «страховик», «страхувальник», «страховий агент», «страховий брокер». Запропоновано свій варіант визначення «страхова послуга», «страховий продукт» та «страхувальник». Побудовано ієрархію між поняттями «страховий інтерес», «страховий продукт», «страхова послуга» і «страховий товар» , визначено відмінності між страховим брокером, страховим агентом та перестраховим брокером.

2. Основним товаром на страховому ринку є страхова послуга. Від якості надання страхових послуг залежать сприйняття та рівень довіри страхувальників до сфери страхування.

3. Високопрофесійні канали дистрибуції страхових послуг спрощують страховим компаніям залучення значної кількості клієнтів. Закон від 18.11.2021 N 1909-IX "Про страхування", що вводиться в дію від 01.01.2024 року суттєво вдосконалить процедури регулювання посередницької діяльності у сфері страхування та перестрахування, визначаючи:

- порядок реєстрації страхових та перестрахових брокерів-резидентів;

- порядок повідомлення страховими та перестраховими брокерами-нерезидентами, включаючи постійні представництва таких брокерів, про намір здійснювати діяльність на території України;

- перелік посередницьких послуг у страхуванні та перестрахуванні;

- вимоги до професійної придатності брокерів-резидентів, які є фізичними особами-підприємцями, керівників брокерів-резидентів, які є юридичними особами;

- порядок та вимоги здійснення посередницької діяльності з укладання договорів страхування (перестрахування) зі страховиками-нерезидентами;

- порядок припинення здійснення посередницької діяльності страхового та/або перестрахового брокера у сфері страхування та перестрахування. Наявність кваліфікованих страхових посередників наближає вітчизняний ринок страхування до кращих світових стандартів.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

2.1 Страховий ринок України: оцінка сучасного стану та тенденції розвитку

Глобальні зміни та стрімкий розвиток фінансових технологій, посилені складністю системи задіяних інститутів та використанням широкого спектру фінансових інструментів, визначаються вагомими зрушеннями як з боку пропозиції фінансових послуг, так і з боку попиту на них. Страховий ринок змушений реагувати на окреслені трансформації задля максимального задоволення потреб і побажань своїх клієнтів з метою їх страхового захисту в частині удосконалення підходів до ведення бізнесу, розробки інноваційних каналів реалізації продуктів і надання послуг та технологій обслуговування [80].

Глобалізація (від латинського Globus — куля; французький Global — всезагальний) має два значення:

1) охоплює всю земну кулю; всесвітній;

2) всебічний, взятий в цілому; загальний, масштабний, повний, універсальний безумовно є загальносвітовим процесом, який охоплює усі без винятку сфери суспільного життя, всі процеси та явища, що відбуваються у світі [14].

Появу цього терміну пов'язують з ім'ям американського дослідника Теодора Левітта, який у статті «Глобалізація ринків», опублікованій у журналі «Гарвард бізнес ревю» у 1983 році, позначив ним феномен злиття ринків окремих продуктів, які виробляються великими багатонаціональними корпораціями [114].

У зарубіжні та вітчизняній економічній науці визначення «глобалізація» досліджували такі науковці як: Р. Робертсон [74 ст. 92]; У. Бек [74 ст. 92]; Ф. Ганн [55 ст. 12]; М. Кастельс [53]; Білорус О.Г. [14].

Основі дефініції «глобалізація» представлено в таблиці 2.1.1

Таблиця 2.1.1

Основні дефініції визначення «глобалізація»

Автор	Визначення
Р. Робертсон	Глобалізація – серія емпірічно фіксованих змін, що поєднуються логікою перетворення світу в єдине ціле [74 ст. 92].
У. Бек	Глобалізація – це сплетення національних держав та їхнього суверенітету в павутину транснаціональних акторів і як підпорядкування їхнім владним можливостям, орієнтації та ідентичності [74 ст. 92].
Ф. Ганн	«Розвинені країни одержують більше благ від глобалізації, чим ті, що розвиваються - які самі повинні шукати шляхи подолання такої нерівності» [55 ст. 12].
М. Кастельс	Глобалізація – це постійний процес розвитку капіталістичного способу виробництва, який, долаючи межі часу й простору, наприкінці XX століття перетворює світову економіку в глобальну, з новою інфраструктурою, створюваною інформаційними й комунікаційними технологіями [53].
Білорус О.Г	Глобалізація - це об'єктивний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур та навколишнього середовища [14].

Джерело:узагальнено автором на основі [14;53;55;74]

Погоджуємося з думкою Білорус О.Г. що це - об'єктивний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур та навколишнього середовища.

Індекс глобалізації (KOF Globalization Index) спрямований на вимірювання темпів глобалізації в країнах по всьому світу. За індексом рівня глобалізації KOF Україна на кінець 2022року посіла 44 місце , що є високим показником рівня інтеграції у світовий простір (рис. 2.1.1) .

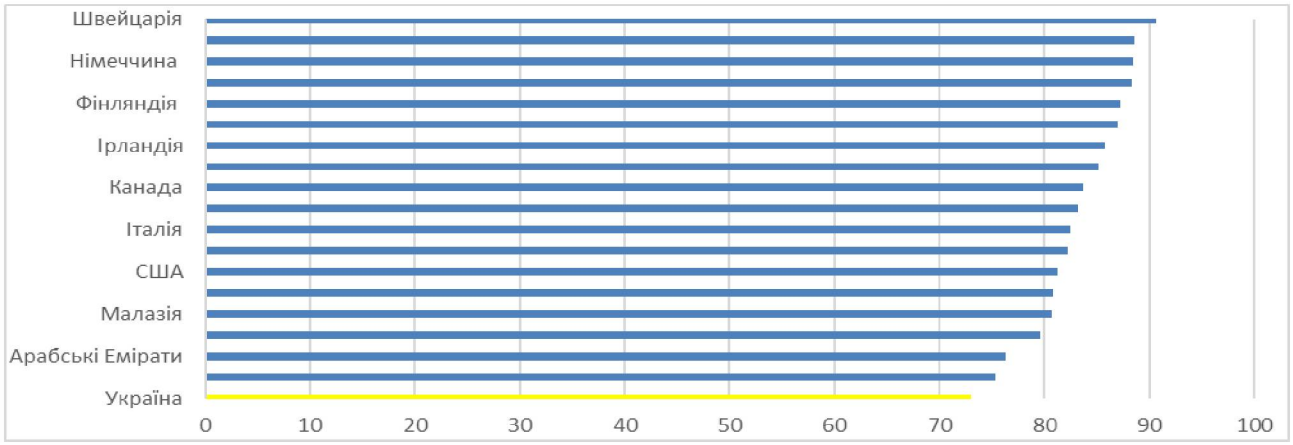

Рис. 2.1.1 Рейтинг країн світу за індексом глобалізації 2022р.
Джерело: сформовано автором на основі даних *[111]*.

Досліджуючи питання розвитку страхового ринку в Україні можна дійти висновку, що вітчизняний страховий ринок є молодим та незначним за обсягом активів та за рівнем споживання страхових послуг порівняно з країнами Східної та Західної Європи незначні (табл. 2.1.2).

Таблиця 2.1.2

Основні індикаатори фінансової безпеки страхового ринку України станом на 2019–2022 рр.

Показник	Порогові показники	Рік			
		2019	2020	2021	2022
Показник проникнення (Insurance Penetration ratio)%	8-12	1,3	1,08	0,9	0,8
Щільність страхування (Insurance Density ratio) дол.США	140	48,6	40,0	31,1	28,6
Частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій, %	Не менше 30	8,7	11,1	11,8	14,0
Рівень страхових виплат, %	Не менше 30	27,1	32,9	36,1	32,7
Частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам, %	Не більше 25	6,2	8,1	9,8	7,8
Частка надходжень страхових премій Топ- 3 ринку , %	10–30	11,8	15,9	17,9	21,4

Джерело: сформовано автором на основі даних НБУ

Показник проникнення (Insurance Penetration ratio) низький на кінець 2022 року, становив 0,8%, що на 0,5% менше 2019року. Для порівняння у в середньому у світі – 8,7 %. Лідерами за цим показником страхування у світі на кінець 2021року були Великобританія (14,2%), США (13,7%) та Франція (10,6%) (рис. 2.1.2).

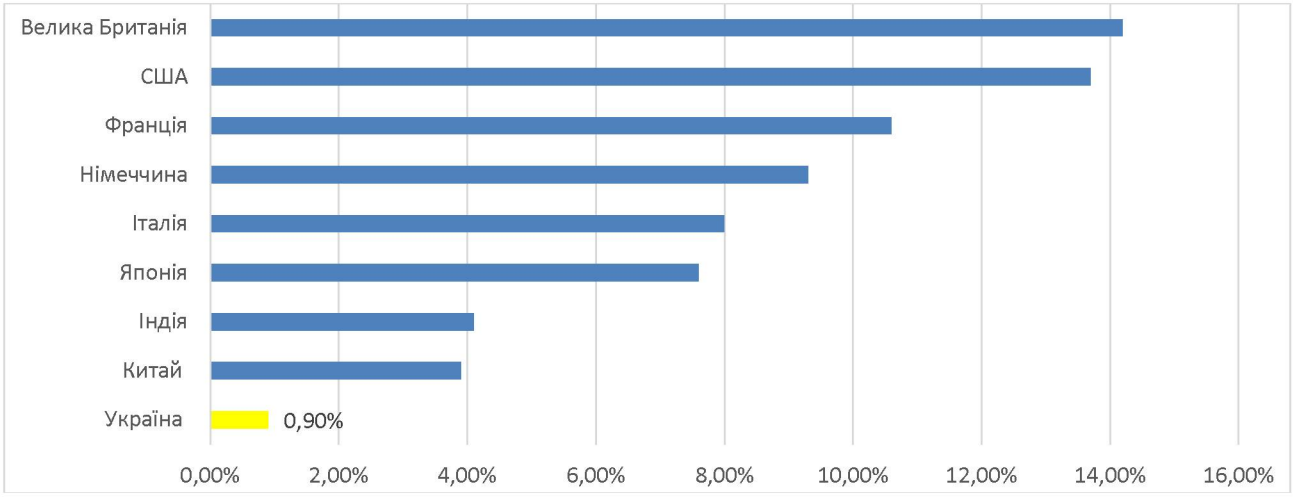

Рис. 2.1.2 Рівень проникнення послуг страхування в економіку (дол.США) У 2021 році

Джерело: сформовано автором на основі даних [15].

За щільністю страхування (Insurance Density ratio) Україна перебуває теж на низькому рівні і на кінець 2022 року показник становив 28,6 дол. США, що на 20 доларів менше ніж у 2019 році. Для порівняння лідерами за цим показником страхування у світі на кінець 2021року є США (8 565), Швеція (6 811) та Велика Британія (5 317) (*рис.* 2.1.3).

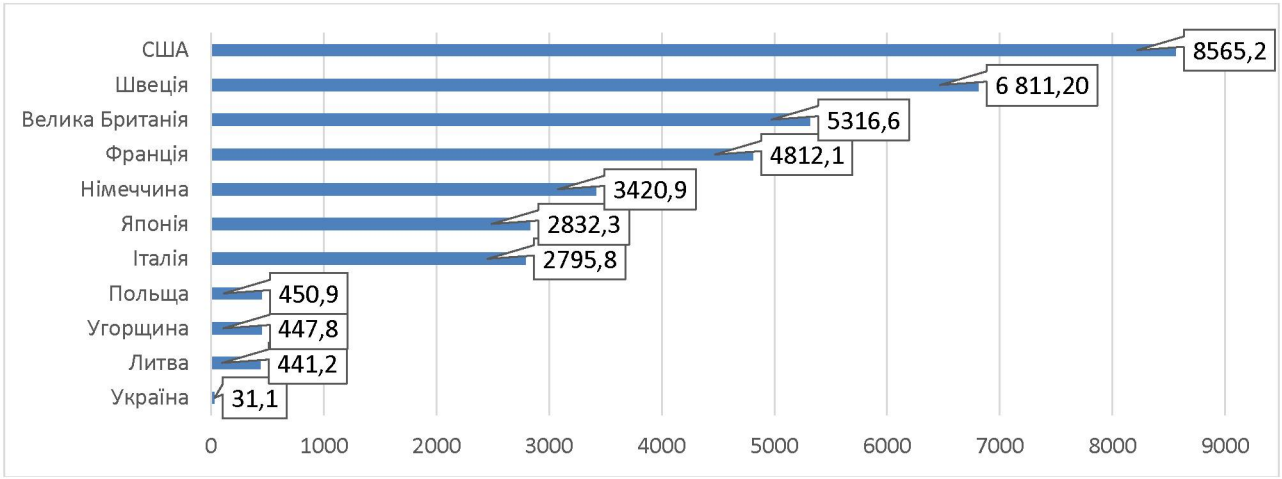

Рис. 2.1.3 Страхові премії на одну особу, 2021 рік, дол. США

Джерело: сформовано на основі даних [15]

Важливим індикатором також є частка страхування життя в загальному обсязі страхових премій, показник дає можливість зробити висновки про рівень соціальної захищеності населення. На кінець 2022 року показник покращився на 5,3% в порінянні з 2019 роком .

Співвідношення страхових виплат до суми отриманих премій показник, що впливає на довіру споживачів до страхових продуктів. На кінець 2022 року показник покращився на 5,2% в порівнянні з аналогічною датою 2019 року.

Частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам відображає питому вагу страхових премій по ризиках, що передані в перестрахування нерезидентам. На кінець 2022 року показник покращився на 1,6% в порівнянні з аналогічною датою 2019 року.

Частка надходжень страхових премій трьох найбільших СК у загальному обсязі надходжень страхових премій дає можливість оцінити рівень монополізації страхового ринку. На кінець 2022 року показник збільшився на 9.6% ,але відповідає нормальному значенню.

Аналіз основних показників діяльності страхового ринку та його динаміки (табл. 2.1.3).

Таблиця 2.1.3

Основні показники діяльності страхового ринку України та його динаміка

Назва показника	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Темпи приросту 2019/2022 рр.	
					млн. грн	%
Кількість страхових компаній, од.	233	210	155	128	-	-45,1
у тому числі:						
СК «non-Life»	210	190	142	116	-	-44,8
СК «Life»	23	20	13	12	-	-47,8
Кількість укладених договорів страхування (тис. од.)	80 271	120 576	131 562	88 102	-	9,8
Валові страхові премії,млн.грн.	53001,2	45175,9	49708,0	39615,7	-13 385,5	-25,3
Рівень валових виплат, %	27,1	32,9	36,1	32,8		
Валові страхові виплати, млн. грн	14338,3	14852,7	17958,3	13001,4	-1 338,3	-9,3
Рівень чистих виплат, %	35,5	35,8	38,4	33,2		
Страхові резерви, млн. грн.						
Сформовані страхові резерви млн. грн.	29558,8	34192,1	36555,7	41055,0	11 496,2	38,9

Продовження таблиці 2.1.3

Назва показника	2019р.	2020р.	2012р.	2022р.	Темпи приросту 2019/2022 рр.	
					млн. грн	%
Активи страховиків та статутний капітал, млн. грн						
Активи по балансу млн. грн.	63 866,0	64925,2	64209,2	70338,1	6 472,1	10,1
Обсяг сплачених статутних капіталів млн. грн.	11066,1	9 748,1	7 923,7	6 716,8	-4 349,3	-39,3
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» млн. грн.	44 609,9	46113,6	47159,2	54123,5	9 513,6	21,3

Джерело: побудовано на основі даних Національного банку України

В аналізований період можна відмітити наступні зміни:

- кількість компаній зменшилася на 105 од., у тому числі СК «life» од., СК «non-life» - 94 од.. (рис.2.1.4) ;

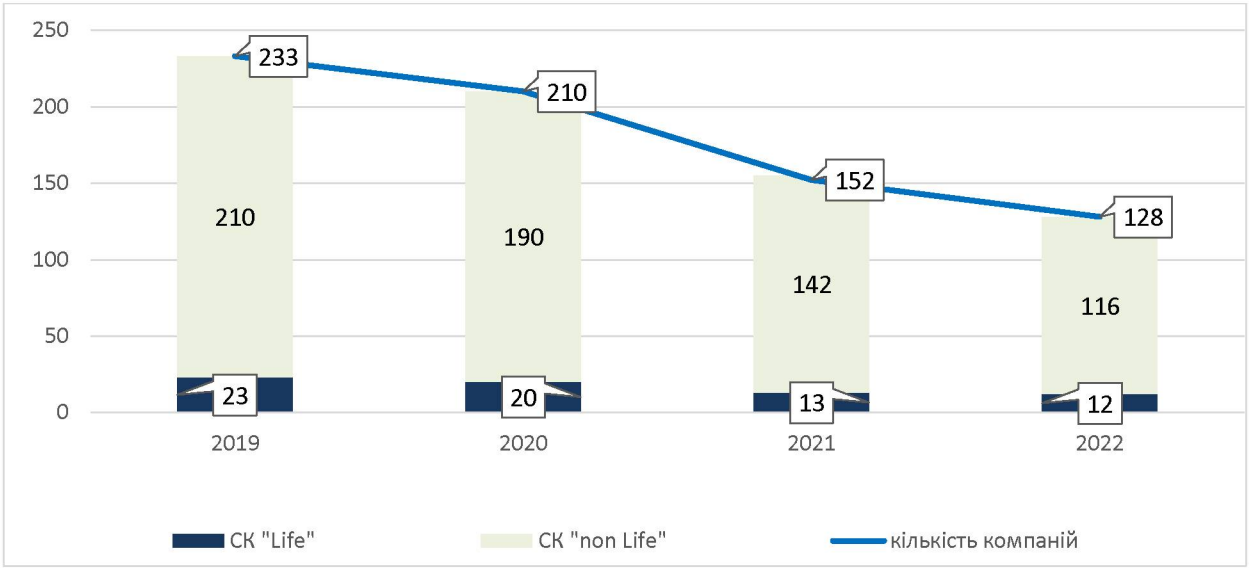

Рис. 2.1.4 Динаміка кількості страхових компаній в Україні

Джерело: побудовано на основі даних Національного банку України

- зменшився обсяг надходжень валових страхових премій на 13 385,5 млн. грн. (25,3%), (рис. 2.1.5).

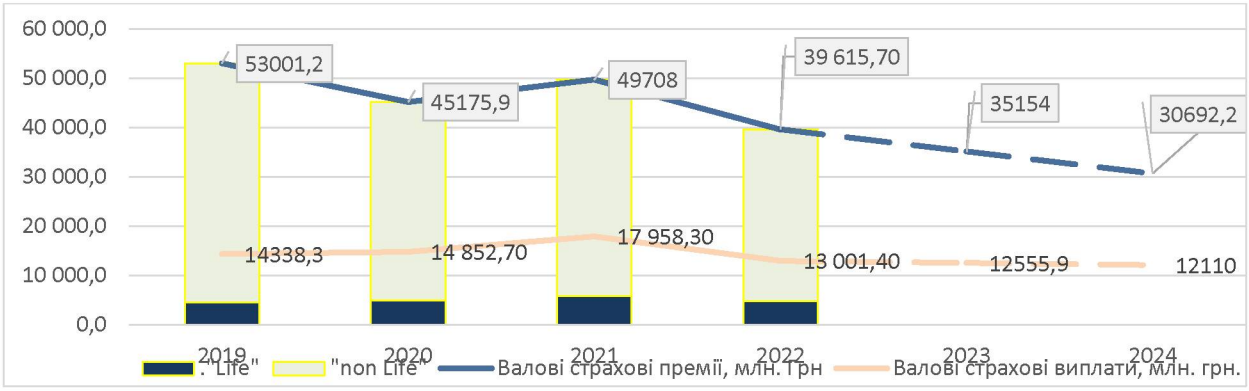

Рис. 2.1.5 Динаміка надходжень валових премій та валові страхові виплати %*. за 2019–2024 рр..
Джерело: побудовано на основі даних Національного банку України

У структурі страхових премій за видами страхування станом на кінець 2021 року найбільша питома вага належить таким видам страхування, як: КАСКО -10 601млн грн (або 21,3%) ; Медичне страхування - 9 369 млн грн. (або 18,8%); ОСЦПВ, «Зелена картка» – 8 674 млн грн (або 17,4%); страхування життя – 5 873 млн грн (або 11,8%); страхування майна та від вогневих ризиків – 4 861 млн грн (9,8%); страхування фінансових ризиків – 2 014 млн грн (або 4,1%); страхування від нещасних випадків – 1 209 млн грн (або 2,4 %).

Перерозподіл у структурі чистих страхових премій станом на кінець 2021 року порівняно з аналогічним періодом 2019 року відбувся на користь таких видів страхування, як: медичне страхування - (119 %) (дод. Д) , автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») (35,8%); життя - (27%) (рис.2.1.6).

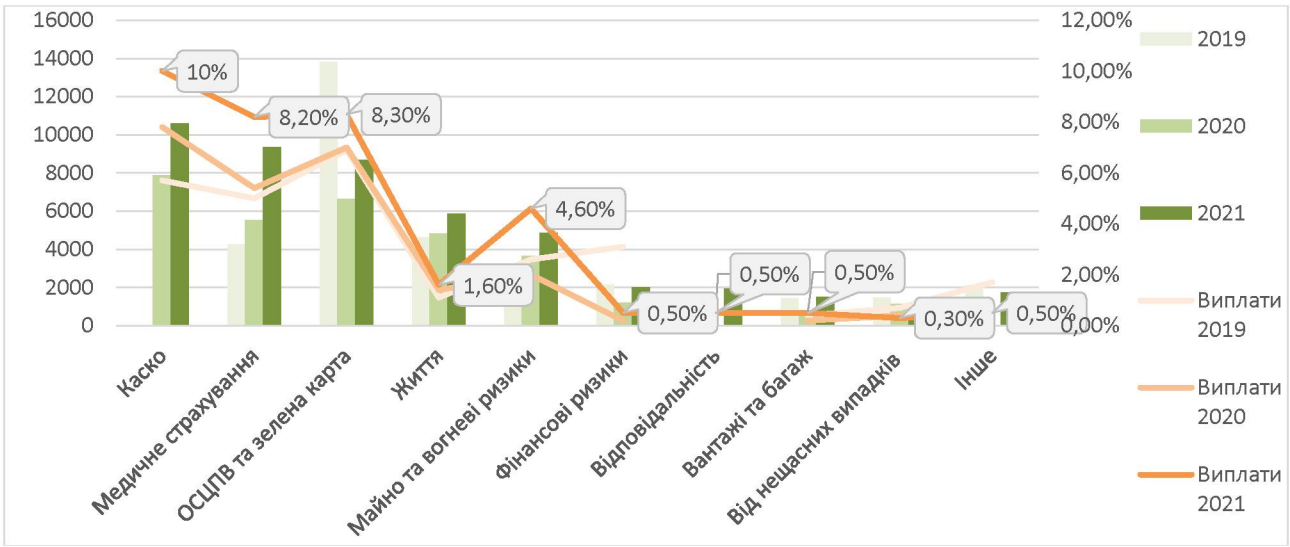

Рис. 2.1.6 Страхові премії за видами страхування за 2019- 2022 роки
Джерело: побудовано на основі даних [97].

- рівень валових виплат збільшився на 5,7 в.п. та становив 32,8% на кінець 2022 р., а рівень чистих страхових виплат станом на кінець 2022 р. становив 33,2%, що менше на 2.3 в.п. у порівнянні 2019р.. (рис. 2.1.7).

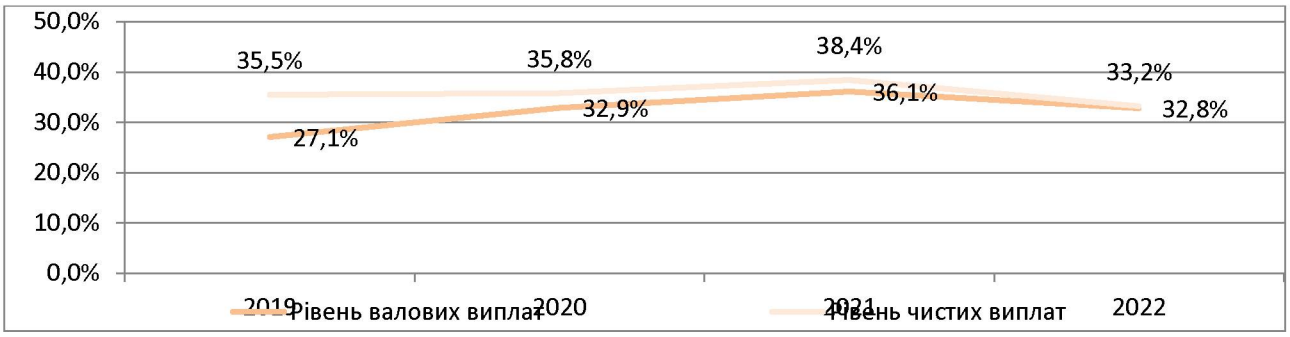

Рис. 2.1.7 Рівень валових та чистих виплат на страховому ринку України, % за 2019–2022 рр..

Джерело: побудовано основі даних Національного банку України

-страхові резерви станом на 2022р. зросли на

11 496,2 млн. грн. (38,9%) у порівнянні з 2019р.;

-активи страховиків зросли на 6472,1млн. грн. (10,1%);

та активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлен ня коштів страхових резервів на 9 513,6 млн грн. (21,3%);

- зменшився обсяг сплачених статутних капіталів на 4 349,3млн. грн. (39,3%) (рис. 2.1.8).

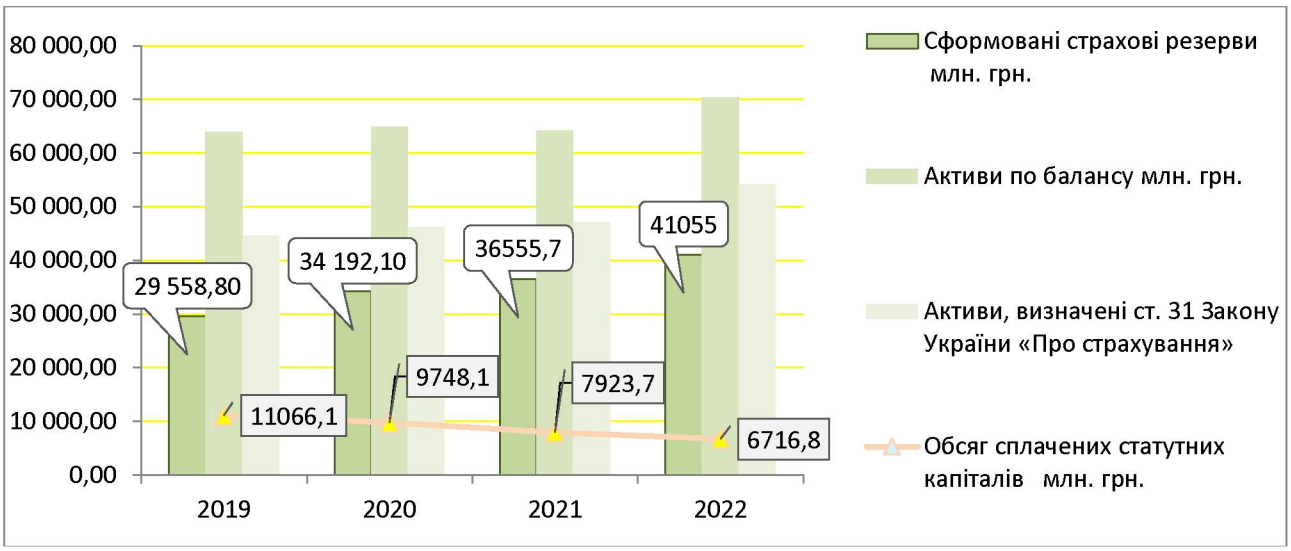

Рис. 2.1.8 Страхові резерви та активи на страховому ринку України, млн.грн. (Графічна інтерпретація) за 2019–2022 рр.

Джерело: побудовано на основі даних Національного банку України

Отже за роки ринкових перетворень відбулася трансформація державної страхової монополії у страховий ринок. В аналізований період страхові компанії України стикнулись з безпрецедентними для сучасного бізнесу викликами. Невирішені проблеми розвитку молодого страхового ринку були підсилені воєнною агресією та різким переходом економіки країни на режим воєнного часу [94].

Деякі індикатори фінансової безпеки страхового ринку України тривалий час мають низькі значення (2019-2022рр..) :

- вплив страхування на соціально-економічний розвиток країни (Insurance Penetration ratio) 0,8% (-0,5%) ;
- рівень споживання страхових послуг у країні 31,1дол.США (-20дол.США) ;
- рівень соціальної захищеності населення 11,8% (+ 3,2 в.п.). Що свідчить про низький рівень відчизняного страхового ринку.

Рівень монополізації страхового ринку складав: на кінець 2019 року 11,8%; у 2020 - 15,9% та на кінець 2021 року 17,9%, що хорошим показником.

Обсяг надходжень валових страхових премій прогнозовано продовжить тенденцію до зниження на 8 923.5 млн. (-22,5%) до 2025р. через великі збитки та значні інвестиційні ризики які завдаються повномасштабним вторгненням РФ.

Незважаючи на поширення пандемії COVID-19 та війну в Україні страховий ринок продовжує виконувати свою стабілізаційну функцію для економіки. В той же час Національний банк України акцентує увагу на тому, щоб учасники фінансового ринку для продовження діяльності посилили свою увагу до дотримання вимог законодавства з питань структури власності, захисту прав споживачів, запобігання та протидії легалізації доходів і фінансування тероризму тощо.

2.2 Вплив інформаційних технологій на страховий ринок

Сучасний розвиток суспільства характеризується високим ступенем інформатизації. Особливо широко інформаційні технології використовуються в офісні діяльності , банківській справі та страхуванні.

Інформаційна технологія – цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування [47].

Інформатизація - сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, технологічних та виробничих процесів, спрямованих на створення умов для забезпечення розвитку інформаційного суспільства та впровадження інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій [47].

Розвиток інформаційних технологій, на нашу думку, можна умовно поділити на такі етапи (табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1

Еволюція інформаційних технологій

Період	Спосіб реалізації ІТ	Тип технічних засобів	Тип додатків
До 1445	Перетворення матеріальних об'єктів в інформаційні образи	Ручний	
До 1946р	Тиражування знань	Друковані пристрої, фото, телеграф, телефон	
До 1960р	Програмування	ЕОМ I і II поколінь	Асемблер, Алгол, Кобол та ін., Що управляють програми реального часу і пакетного режиму
До 1980р.	Операційні системи, системи програмування, пакети прикладних програм	ЕОМ III покоління, міні ЕОМ,	ОС IBM 360 і ін., Текстові редактори, СУБД, САПР, типові пакети прикладних програм, гіпертекст

Продовження таблиці 2.2.1

Період	Спосіб реалізації ІТ	глобальні мережі Тип техніч-них засобів	Тип додатків
До 1990р	Формалізація знань	Персональні комп'ютери, локальні мережі	Табличні та графічні процесори, електронна пошта, інтегровані пакети, експертні системи, розподілена обробка даних, типові предметні додатки
До 1995р	Візуалізація додатків	Інтернет, інтранет	Мультимедіа, електронний офіс, електронний документообіг, інформаційні сховища, управління груповою роботою, корпоративні та транснаціональні інформаційні системи, CASE-технологія, інтелектуальні технології
З 1995р	Інформатизація суспільства	Бездротові мережі ЕОМ	Відеоконференція, управління знаннями та новаціями, реінжиніринг, відео пошта, проникнення ІТ в побутові прилади

Джерело: узагальнено автором на основі данних [27].

Інформаційне або постіндустріальне суспільство – така фаза («хвиля») у розвитку цивілізації, коли головними продуктами виробництва стають не речі й енергія, а інформація і знання. Провідними рисами, що вирізняють подібний соціум від усіх його попередників вважаються:

- створення глобального інформаційного простору, здатного забезпечити нову якість життя;
- збільшення питомої ваги інформаційно-комунікативних технологій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті (ВВП) країни;
- поява якісно нових комунікацій та ефективної інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів, подолання інформаційної нерівності (бідності), прогресуюче задоволення людських потреб в інформаційних продуктах і послугах[46].

У зарубіжні та вітчизняній економічній науці визначення «інформаційне суспільство» досліджували такі науковці як: Т.Моріс-Сузукі [111]; Врижко В.М.Гальченко ОМ., Цимбалюк В.С. [102]; Дубов Д. В., Ожеван М. А., Гнатюк С. Л [102].

Основі дефініції «інформаційне суспільство» представлено в табл. 2.2.2

Таблиця 2.2.2

Основні дефініції визначення «інформаційне суспільство»

Автор	Визначення
Т.Моріс-Сузукі	Інформаційне суспільство - суспільство в якому прогрес комп'ютеризації дозволить людям отримати необхідну інформацію, звільняє їх від роботи клерків і, таким чином, призводить до розквіту людської творчості [111].
Врижко В.М. Гальченко ОМ. Цимбалюк В.С.	Інформаційне суспільство. 1. Суспільство, в якому більшість працівників займаються створенням, зібранням, відображенням, реєстрацією, накопиченням, збереженням і поширенням інформації, особливо її найвищої форми — знань. 2. Суспільство, в якому діяльність людей ґрунтується на використанні послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій та технологій зв'язку [48].
Дубов Д. В., Ожеван М. А., Гнатюк С. Л	Інформаційне суспільство – це передусім гуманітарна категорія, що описує якісні суспільні трансформації, зміщення акцентів із виробничої до невиробничої сфер, зміну характеру інформаційних потоків, групових та індивідуальних ідентичностей [47].
Всеукраїнський фонд «Інформаційне Суспільство України»	Інформаційне – це суспільство, у якому всі можливості сучасної цивілізації використовуються на благо конкретної людини, у якому вона максимально розкривається і цілком реалізує себе. [47].

Джерело: узагальнено автором на основі [47;48;111]

Погоджуємоя з думкою Т.Моріс-Сузукі, що – це суспільство в якому прогрес комп'ютеризації дозволить людям отримати необхідну інформацію, звільняє їх від роботи клерків і, таким чином, призводить до розквіту людської творчості.

У Національній програмі інформатизації закріплено, що вона спрямована на вирішення таких основних завдань:

- формування правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, методичних та гуманітарних передумов розвитку інформатизації;

- застосування та розвиток сучасних інформаційних технологій у відповідних сферах суспільного життя України;

- формування системи національних інформаційних ресурсів;

- створення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо;

- створення загальнодержавних систем інформаційно-аналітичної підтримки діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування;

- підвищення ефективності вітчизняного виробництва на основі широкого використання інформаційних технологій;

- формування та підтримка ринку інформаційних продуктів і послуг;

- інтеграція України у світовий інформаційний простір [70].

За оцінками Міжнародної спілки електрозв'язку (ITU) кількість людей які користуються інтернетом на 12.09.2023р. становила 5,4 млрд людей що на 1,3 млрд або 31,7% більше ніж у 2019 році (Рис. 2.2.1)

Рис.2.2.1 Кількість користувачів інтернетом (в млрд чол.)

Джерело: сформовано автором на основі даних [15].

Пріоритетними цілями Державної стратегії регіонального розвитку (2021-2027) [70] розвитку цифрової політики є:

- Проведення реінжинірингу публічних послуг; удосконалення нормативно-правової бази, що регламентує механізм надання публічних послуг, та забезпечення їх впровадження через Єдиний державний веб-портал електронних послуг “Портал Дія”.

- Забезпечення електронної взаємодії між національними реєстрами, реєстрами органів місцевого самоврядування, а також іншими електронними ін-

формаційними ресурсами із синхронною швидкістю передачі даних не менше 100 Мбіт/с з дотриманням вимог щодо кібербезпеки.

- Запровадження можливості отримання електронних послуг через смартфон та через мобільний додаток Єдиного державного веб-порталу електронних послуг "Портал Дія", облаштування відкритих Wi-Fi зон у громадських місцях.

- Забезпечення пріоритетного впровадження та розвиток системи електронного документообігу.

- Забезпечення розвитку платформ та офіційних порталів органів місцевого самоврядування.

- Впровадження та поширення в регіонах інтегрованої системи електронної ідентифікації "ID.GOV.UA".

- Сприяння створенню електронних комунальних та державних архівів та регіональних дата-центрів.

- Забезпечення переведення пріоритетних публічних послуг, у тому числі відкритих даних та інструментів електронної демократії, в електронну форму.

- Забезпечення доступності для осіб з інвалідністю з порушенням зору, слуху та мовлення офіційних веб-сайтів, реєстрів, інших ресурсів і електронних послуг, доступ до яких забезпечується через Інтернет, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, заснованих ними підприємств, установ та організацій, згідно з положенням ДСТУ ISO/IEC 40500:2015 "Інформаційні технології. Настанова з доступності веб-контенту W3C (WCAG) 2.0".

- Забезпечення доступності для осіб з порушенням зору, слуху та мовлення мобільного застосунку "Дія".

- Створення програмного забезпечення для доступу осіб з порушенням зору до україномовної текстової інформації на моніторі комп'ютера або дисплеї мобільного телефону.

- Забезпечення безперешкодного доступу до високошвидкісного Інтернету всіх населених пунктів (насамперед сільських та малих міст), створення умов для ринкової конкуренції між провайдерами.

- Забезпечення підключення до грудня 2023 року 100 відсотків державних установ та соціальних закладів до широкосмугового Інтернету із швидкістю від 100 Мбіт/с.

- Запровадження у приміщеннях державних органів, соціальних закладів та комунальних установ відкритих Wi-Fi зон для вільного під'єднання до Інтернету відвідувачами та працівниками.

- Створення каналів для прокладення волоконно-оптичних кабелів зв'язку під час капітального ремонту доріг, фасадів будівель, створення нових житлових та виробничих зон, придорожного освітлення.

- Впровадження використання систем відеоспостереження, контролю за якістю повітря, рівнем забруднення на будівлях державних органів, соціальних закладів та комунальних установ для створення загальнодержавної мережі фіксації подій та природних явищ.

- Забезпечення покриття мобільним зв'язком міжнародних державних транспортних коридорів.

- Забезпечення міжнародних транспортних переходів, аеропортів, автомобільних та залізничних вокзалів доступом до Інтернету та облаштування відкритих Wi-Fi зон для відвідувачів та персоналу.

- Сприяння операторам в оформленні дозволів на розміщення телекомунікаційного обладнання, прокладення мереж, відведення земельних ділянок для розміщення радіовеж тощо.

- Запровадження механізмів зменшення витрат операторів у регіонах з низьким рівнем покриттям мобільним зв'язком та Інтернетом.

- Забезпечення цільового фінансування поширення Інтернету в державних установах, соціальних закладах, розміщених у віддалених населених пунктах або за їх межами.

Міжнародні індекси дають можливість оцінити та порівняти рівень інноваційного прогресу країн .Рейтинг цифрової конкурентоспроможності (World Digital Competitiveness Ranking), створений Всесвітнім центром конкурентоспроможності IMD, оцінює спроможність і готовність цифрові технології як

ключову рушійну силу економічної трансформації в бізнесі, уряді та суспільстві в цілому (Рис 2.2.2).

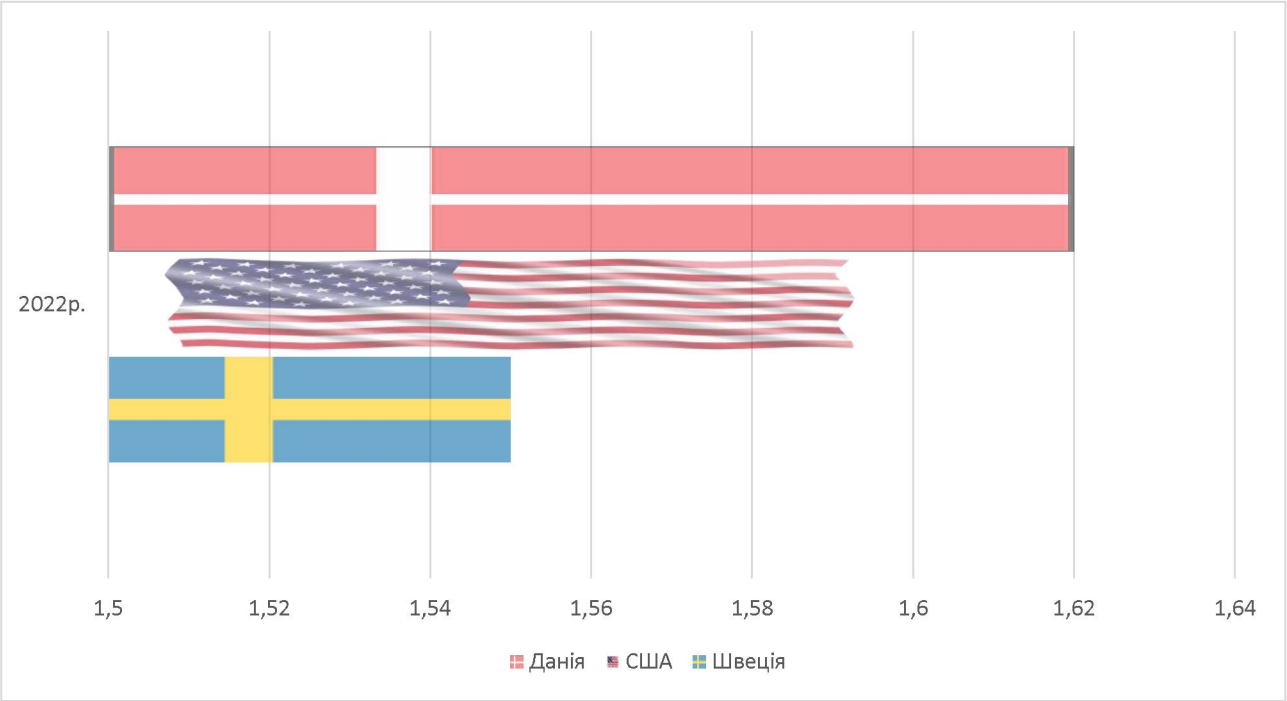

Рис 2.2.2 Рейтинг IMD World Digital Competitiveness Ranking
Джерело: сформовано автором на основі даних [75].

Станом на кінець 2022 року Данія(1/63) є однією з провідних економік світу за цифровими талантами, навчанням і освітою. Через обмежену надійність даних Україна не включена до рейтингу.

Індекс широкосмугового доступу до Інтернету (Global Broadband Penetration Rates) надає інформацію про забезпечення безперервного підключення до інтернету, можливість приймати або завантажувати інформацію на високих швидкостях (Рис. 2.2.3).

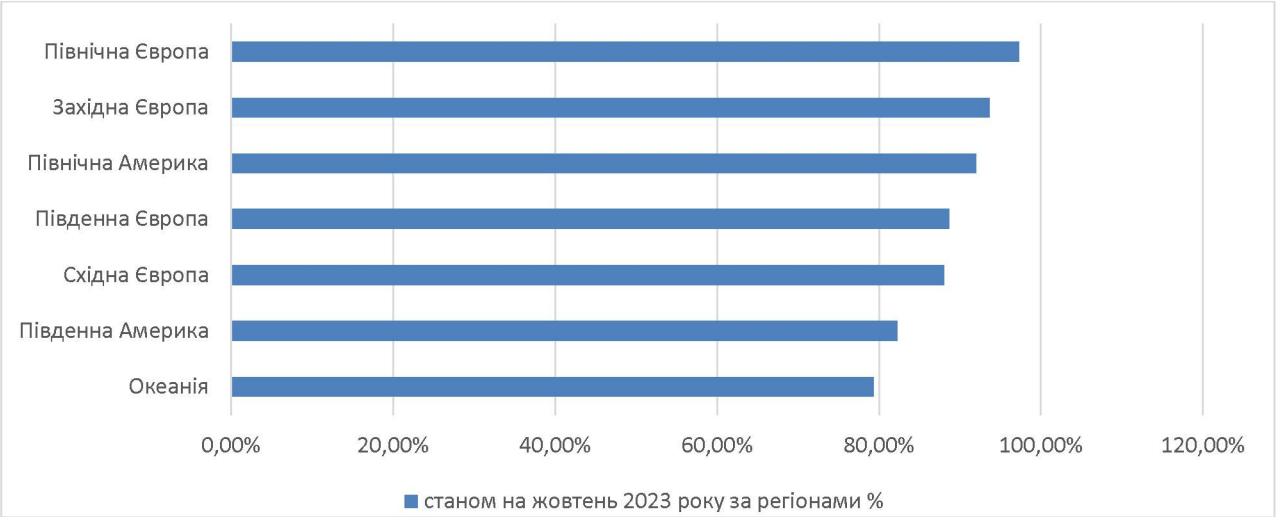

Рис. 2.2.3 Глобальний рівень проникнення Інтернету станом на жовтень 2023 року за регіонами

Джерело: сформовано автором на основі даних [16].

Станом на жовтень 2023 року найбільше населення користується інтернетом у Північній Європі (97,3%), Далі йде Західна Європа з (93,7%) та Північна Америка (92%). Загалом середній світовий рівень проникнення Інтернету склав приблизно 65,7 відсотка.

Індекс готовності мережі (Networked Readiness Index (NRI) є одним із провідних глобальних індексів застосування та впливу інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в економіках у всьому світі. Згідно з черговим щорічним дослідженням країн щодо активності використання у них інформаційних технологій, проведеним Всесвітнім економічним форумом (World Economic Forum), перше місце в рейтингу індексу (NRI 2022) займає США(80,3), 2-ге Сінгапур(75,39), 3-тє Швеція(78,91). Україна посідає 50-е місце(55,71), що на 17 позицій вище ніж у 2019р.(48,91) (табл.2.2.3).

Таблиця 2.2.3

Індекс готовності мережі (Networked Readiness Index (NRI) 2022

Країна	Оцінка	Ранг	Технології	Люди	Управління	Вплив
США	80,3	1	88,18	72,90	87,21	72,91
Сінгапур	79,35	2	77,48	72,03	85,68	82,61

Продовження таблиці 2.2.3

Країна	Оцінка	Ранг	Технології	Люди	Упраління	Вплив
Швеція	78,91		73,09	72,02	87,89	82,68
Нідерланди	78,82	4	78,36	66,53	89,60	80,77
Швейцарія	78,45	5	81,02	67,44	84,65	80,68
Данія	78,26	6	71,16	71,89	90,19	79,80
Фінляндія	77,90	7	68,53	71,98	89,71	81,37
Німеччина	76,11	8	73,49	69,93	83,28	77,73
Канада	74,22	11	71,49	65,08	85,93	74,39
Великобританія	73,41	12	71,19	64,14	81,76	76,54
Україна	55,71	50	50,52	54,43	60,81	57,08

Джерело: сформовано автором на основі даних [114].

За ініціативою президента Володимира Зеленського в Україні активно впроваджується у життя ідея "держава у смартфоні". З цією метою у вересні 2019 року було створене Міністерство цифрової трансформації. Одним із основних здобутків Кабінету Міністрів України та Міністерства цифрової трансформації є створення застосунку "Дія" (Держава і Я), що надає низку адміністративних послуг онлайн.

Так, у 2022 році Україна зайняла 46-е місце у рейтингу країн із найбільш розвиненим електронним урядуванням, що на 23 позицій вище, ніж у 2020(69-е). Поняття "електронне урядування" охоплює собою адміністративні послуги, електронну освіту, електронну демократію, публічні реєстри. Рейтинг був створений на основі дослідження Організації Об'єднаних Націй "E-Government Survey 2022". Лідери рейтингу Данія(0,97), Південна Корея(0,95), Фінляндія(0,95),Естонія (0,94) та Нідерланди (0,94). Найгірші результати на 2022 рік показали Чад (0,19), Ерітрея (0,17), Центральноафриканська Республіка (0,14),Сомалі (0,14) та Судан (0,09). (Рис. 2.2.4) .

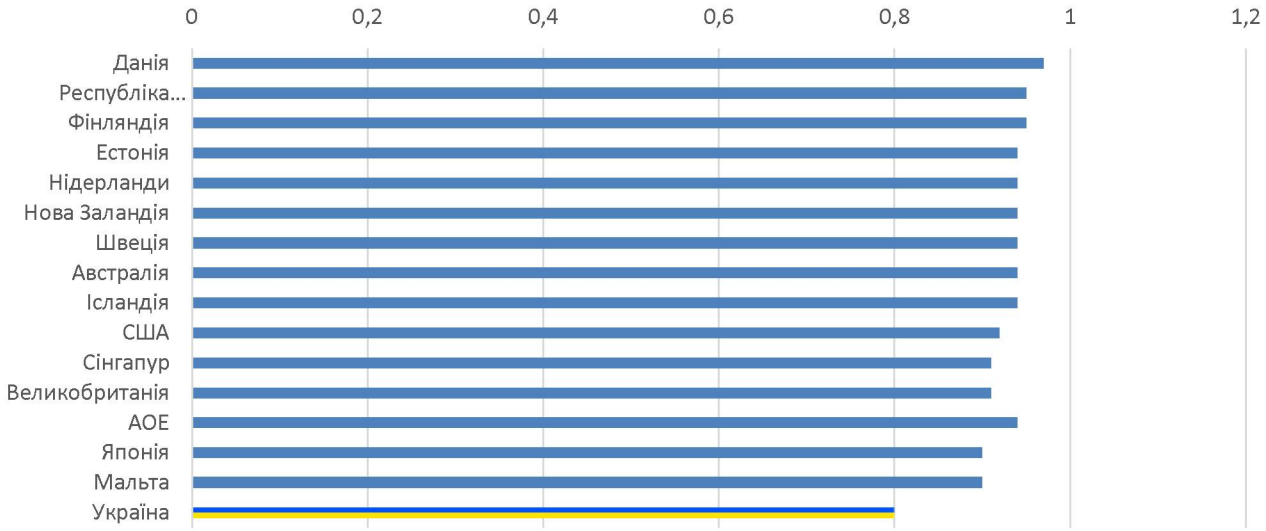

Рис.2.2.4 Світові лідери електронного урядування на основі Індексу розвитку електронного урядування (EGDI) у 2022 році(індексний рейтинг)

Джерело: сформовано автором на основі даних [77].

Фінансована США міжнародна некомерційна правозахисна організація «Freedom House», зі штаб-квартирою у Вашингтоні, починаючи з 1973 р. (за ініціативи відомого американського соціолога Р. Гастіля) відстежує та досліджує стан демократії, політичних свобод і дотримання основних прав людини [16] (рис. 2.2.5).

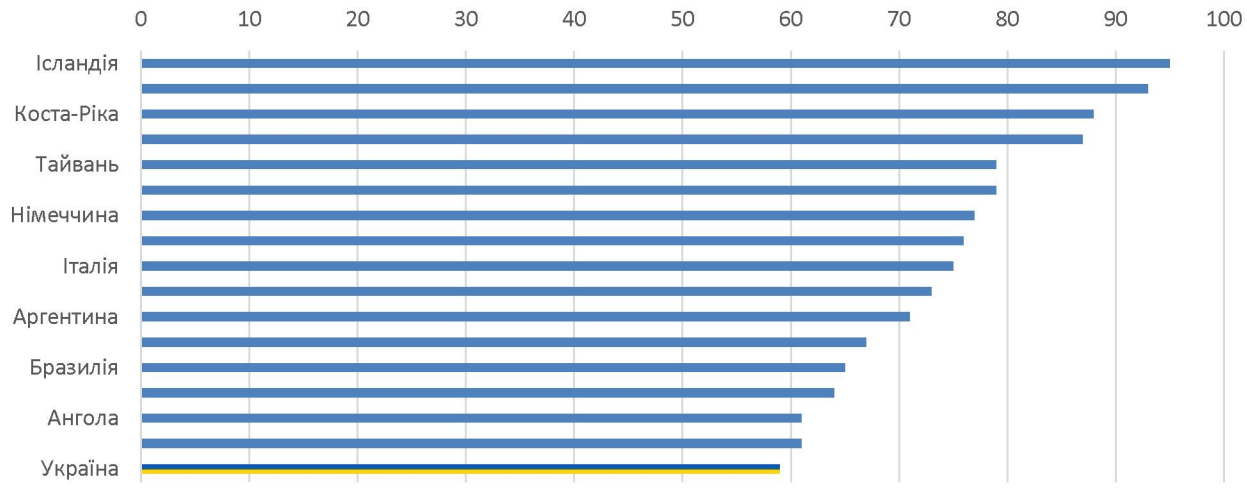

Рис.2.2.5 Ступінь свободи Інтернету в окремих країнах світу згідно з індексом Freedom House у 2022 році(індексні бали)

Джерело: сформовано автором на основі даних [16].

Суспільство на сучасному етапі розвитку характеризується посиленням орієнтації ринків на потреби споживача. Це обумовило виникнення фінансових технологій (FinTech), що спочатку трансформувало фінансовий ринок, а у подальшому вплинуло на перетворення державних фінансів та державного управління. Значного впливу FinTech зазнала й така суттєва складова фінансового ринку як страховий ринок, на якому застосування досягнень технологічних інновацій має назву InsurTech [59]. Insuretech ,як випливає з назви, є поєднанням англійських слів «страхування» та «технологій» та означає використання і впроваження інформаційних технологій у процеси страхування для підвищення ефективності. Зі швидким розвитком технологій з'являються нові можливості для покращення клієнтського досвіду, оптимізації процесів і надання більш персоналізованих страхових рішень.

Дослідженням саме особливостей функціонування InsurTech і впровадженню інформаційних технологій у процеси страхування присвячені праці Палайда Р., [13], Дудинець Л. А [102], Краус Н. М., Голобородько О.П., Краус К. М. [109], Моташко Т. П [59], Волосович С., Фоміна О. [13].

Основі дефініції «інформаційне суспільство» представлено в табл. 2.2.4

Таблиця 2.2.4

Основні дефініції визначення «InsurTech»

Автор	Визначення
Палайда Р.	InsurTech – це цифрові технології, які полегшують життя – економлять час, сили та кошти як компаній, так і клієнтів. Важливо розуміти, що зміни, які несуть нові технології, є еволюційними. Вони не ламають те, що було раніше, і не змінюють ринок до невпізнання. Це – поступовий шлях, яким крок за кроком ми рухаємося в майбутнє [13].
Дудинець Л. А.	InsureTech – стартап у сфері страхових технологій, що пропонує ринку повністю автоматизовані страхові продукти, зокрема

Продовження таблиці 2.2.4

	мобільні додатки, взаємодію на рівні інтернету речей, P2P-страхування, автоматизацію регресних виплат[102].
Краус Н. М., Голобородько О.П., Краус К. М.	Insurtech – це впровадження інноваційних рішень, покликаних максимізувати ефективність використання нових технологій на страховому ринку[109].
Моташко Т. П	InsurTech – це новий напрям у страхуванні, що передбачає використання нових технологій (Інтернету, мобільних пристроїв або інших каналів електронної доставки) у страховій діяльності (для поширення контенту, інформації, реалізації страхових послуг та ін.) [59].
Волосович С., Фоміна О.	Insurtech - складова FinTech, в якій інноваційні технології використовуються учасниками страхового ринку для задоволення потреб споживачів страхових послуг на основі оптимізації своєї діяльності[13].

Джерело: узагальнено автором на основі [107-111].

Погоджуємося з думкою Волосович С. і Фоміна О.., що - це складова FinTech, в якій інноваційні технології використовуються учасниками страхового ринку для задоволення потреб споживачів страхових послуг на основі оптимізації своєї діяльності.

Провідними країнами за темпами впровадження іншуртеху є Індія(47%), Великобританія(43%) та Китай (38%) (рис. 2.2.6).

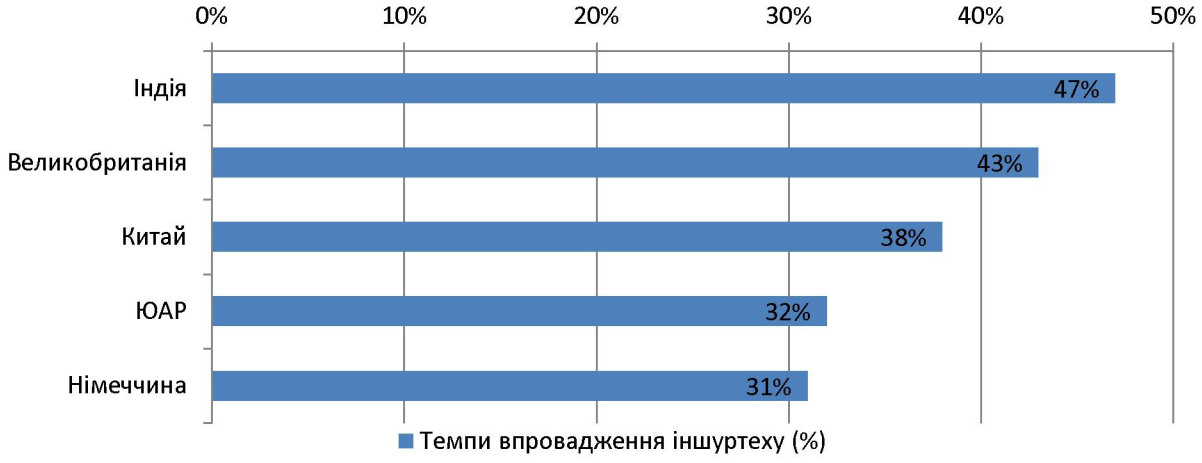

Рис. 2.2.6. Темпи впровадження іншуртеху у світі.

Джерело: сформовано автором на основі даних [16].

Страхові компанії за допомогою insurtech розробляють платформи для залучення та обслуговування клієнтів. Особливо це зручно для клієнтів у регіонах з низьким рівнем проникнення страхування.

В 2022 році у світові іншуртех компанії було інвестовано приблизно 10,4 мільярди доларів США. ,що на 20,6% нижче ніж у 2019 році (рис. 2.2.6)

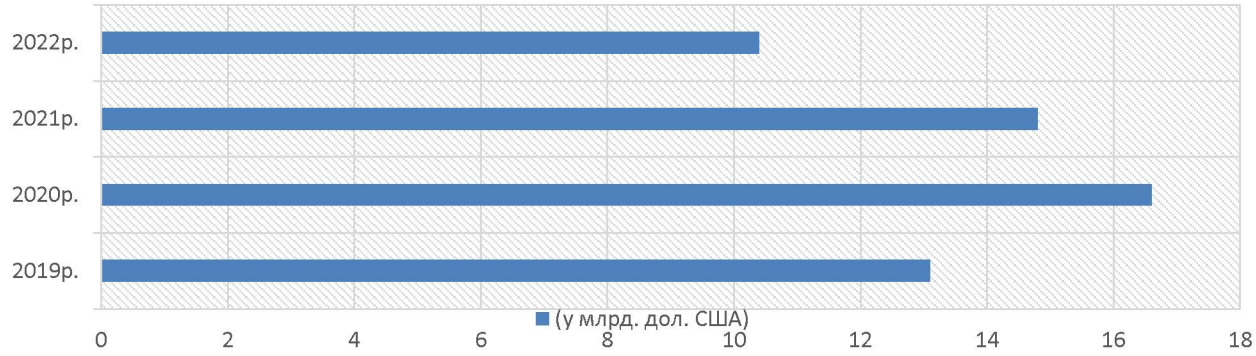

Рис.2.2.6 Вартість капіталу, інвестованого в страхові технологічні компанії по всьому світу (2019 - 2022 р.р.)

Джерело: сформовано автором на основі даних [16].

Згідно зі звітом про аналіз ринку, прогнозується абсолютне зростання розміру глобального ринку страхових технологій у вартісному вираженні на приблизно 148,8 мільярдів доларів протягом прогнозованих років з 2022 по 2032 рік. Прогнозований CAGR для сегмента рішень становить майже 26-30% на наступне десятиліття.

Отже, дослідження впливу інформаційних технологій на страховий ринок дає змогу визначити інформаційних технологій як цілеспрямовану організовану сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування.

Інформаційне суспільство як суспільство в якому прогрес комп'ютеризації дозволить людям отримати необхідну інформацію, звільняє їх від роботи клерків і, таким чином, призводить до розквіту людської творчості.

InsurTech як складову FinTech, в якій інноваційні технології використо - вуються учасниками страхового ринку для задоволення потреб споживачів страхових послуг на основі оптимізації своєї діяльності.

Протягом останніх років, особливо в період глобальної пандемії COVID-19, в InsurTech спостерігаюється значне зростання впровадження своїх послуг

2.3 Перспективи застосування штучного інтелекту в страхуванні

Вперше алгоритми штучного інтелекту (ШІ) в 1960-х роках. Пристрої, попередньо запрограмовані для найпростіших міркувань, породили ранні платформи для створення цілих експертних і кваліфікованих прогностичних систем. Протягом цього періоду дослідження штучного інтелекту були зосереджені на символічному міркуванні та вирішенні проблем із розробкою ранніх програм штучного інтелекту (ШІ), таких як Logic Theorist і General Problem Solver. Ці програми були розроблені для маніпулювання символами та виконання логічних висновків, імітуючи процеси людського вирішення проблем [28].

Штучний інтелект (ШІ, англ. Artificial intelligence) — наука та технологія створення інтелектуальних машин, в особливості інтелектуальних комп'ютерних програм. ШІ пов'язаний з завданням використання комп'ютерів для розуміння людського інтелекту, але не обов'язково обмежується біологічно правдоподібними методами (Джон Маккарті, 1956 р., конференція у Дартмутському університеті)[58].

Одним з перших дослідників та винахідників систем штучного інтелекту в Україні був академік і лікар Микола Михайлович Амосов. Разом з колегами в Інституті Кібернетики (Київ) він створив перші в світі автономні роботи, керовані нейромережею.В 1969 році була опублікована книга Амосова «Штучний розум» (вид. «Наукова думка», Київ) [99].

У 1970-х і 1980-х роках одним з напрямків дослідження ШІ стали експертні системи (Artificial Intelligence - AI). Дослідження в цій області сконцентро-

вані на розробці й впровадженні комп'ютерних програм, здатних імітувати і відтворювати області діяльності людини, які вимагають мислення, майстерності й накопиченого досвіду. До них належать завдання прийняття рішень, розпізнавання образів і розуміння людської мови.

Експертна система - це програма для комп'ютера, яка оперує зі знаннями в певній предметній області з метою вироблення рекомендацій або вирішення проблем.

Едварда Фейгенбаума називають "батьком експертних систем", так значиться на обкладинці однієї з його книг "Становлення експертної компанії". Він створив першу експертну систему DENDRAL в області ідентифікації органічних сполук за допомогою аналізу мас-спектрограм[104].

Експертна система відрізняється від інших прикладних програм наявністю наступних ознак:

- Однією з основних характеристик експертної системи є її продуктивність, тобто швидкість одержання результату і його вірогідність .
- Моделює не стільки фізичну природу певної проблемної області, скільки механізм мислення людини стосовно до розв'язку завдань у цій проблемній області, що суттєво відрізняє експертні системи від систем математичного моделювання або комп'ютерної анімації.
- Система, крім виконання обчислювальних операцій, формує певні міркування й висновки, ґрунтуючись на тих знаннях, якими вона розташовує. При розв'язку завдань основними є евристичні й наближені методи, які, на відміну від алгоритмічних, не завжди гарантують успіх.
- Експертні системи мають справу із предметами реального світу, операції з якими звичайно вимагають наявності значного досвіду, накопиченого людиною.

1990-ті роки стали переломним моментом в історії штучного інтелекту з появою машинного навчання та нейронних мереж. Натхненні структурою та функціями людського мозку, нейронні мережі створені для навчання з даних і адаптації своєї поведінки на основі досвіду. Цей перехід до штучного інтелекту,

керованого даними, призвів до значного прогресу в таких сферах, як комп'ютерне бачення, обробка природної мови та розпізнавання мовлення.

Таблиця 2.3.1

Напрямки використання штучного інтелекту

Розробка природно-мовних інтерфейсів і машинний переклад
Програмне забезпечення систем ШІ
Подання знань і розробка систем, заснованих на знаннях
Розуміння природної мови і рішення задач
Розпізнавання образів
Робототехніка та інтелектуальні роботи
Машинне навчання і самонавчання
Автономне управління
Медична діагностика
Планування постачання
Автономне планування і складання розкладів
Ігри та машинна творчість
Маркетинг і реклама

Джерело: узагальнено автором на основі даних [104].

Ринкова вартість штучного інтелекту (ШІ) в маркетингу на кінець 2023 року зросла в 2,2 рази до 27,37 млрд.дол. США в порівнянні з 2020 р. очікується, що ринок (ШІ) продовжить зростання і до 2025 року його вартість зросте у 3,8 рази, до 47,32 млрд доларів США, до (рис. 2.3.1).

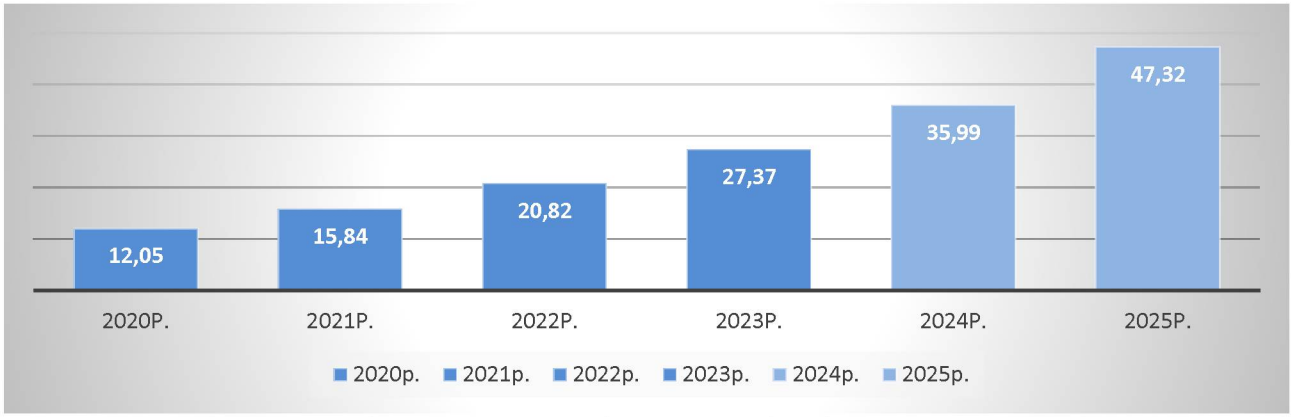

Рис 2.3.1 Ринкова вартість штучного інтелекту (ШІ) у маркетингу в усьому світі з 2020 по 2025 рік(у млрд. дол. США).

Джерело: сформовано автором на основі даних *[16]*

На США припадає понад 60 відсотків світового фінансування стартапів, орієнтованих на штучний інтелект (ШІ). Оскільки економічна ситуація в усьому світі стала складнішою, більшість інвесторів звертаються до найнадійніших ринків. У цьому сенсі зміцнення долара США є великим благом для Сполучених Штатів, що дає їм перевагу над Азією та Європою, хоча ці два ринки все ще мають велику фінансову силу.

Використовуючи можливості штучного інтелекту, страховики можуть отримати конкурентну перевагу та покращити взаємодію з клієнтами. Однією зі сфер, де штучний інтелект з часом може мати великий вплив є:

- Андеррайтинг. Машинне навчання може допомогти пришвидшити процес андеррайтингу, надаючи більш точний аналіз страхової події .
- Здійснення страхових виплат. Аналізувати вже перевірені та підтвержені стра хові події і зменшувати час відшкодування для клієнта наприклад в неробочий час 24/7.
- Протидія шахрайствам. Використовуватися для моніторингу та аналізу подій безпеки, виявлення аномалій та прискорення виявлення загроз.
- Покращення клієнтського сервісу. Консультувати клієнтів по страхових продуктах через чати та боти штучного інтелекту, що набирає великої популярності в світі.

Найпопулярніші технологічні рішення, які вже використовуються в InsurTech-проектах: (згідно дослідження McKinsey)

- – big data і машинне навчання (20%)

– страхування на основі часу використання (“плати коли їздиш” і ін.) (13%)

– Телематика (13%)

– страхування для IT-сфери (інтернет речей) (12%)

– Гейміфікація (10%)

– робо-Едвайзер (10%)

– блокчейн (4%)

– P2P-страхування (4%)

– мікрострахування (3%)

Найвідомішими прикладами InsurTech-проектів: (згідно з журналом Фориншурер)

- страхування peer-to-peer – ізраїльсько-американський Lemonade, заснований колишнім топ-менеджером SanDisk Даніелем Шрайбером і ко-ФАУНДЕР Fiverr Шаєм Вінінгером. Сервіс працює за принципом передплати, страхові виплати формуються з внесків самих користувачів.У Lemonade використовуються AI і машинне навчання. Завдяки цьому операції проходять швидко. На сайті заявлено, що користувачеві знадобиться 90 сек, щоб оформити страховку, і 3 хв – щоб отримати виплату. У технологію повірили інвестори: загальний обсяг інвестицій сягає $ 180 млн.
- Компанія Trov, заснована в 2012 році в Каліфорнії, пішла по шляху on-demand страхування або страхування “за запитом”. Команда поставила досить актуальні питання собі і своєму споживачеві. Digital Risks, створена в 2014 році, пропонує свої послуги не фізичним особам, а бізнесу, переважно, зі сфери науки і технологій.
- У Digital Risks розробили ряд продуктів, деякі з яких цілком класичні, які покривають майно і відповідальність перед третіми особами, а деякі і досить несподівані, такі як кібер-страхування. З 2016 партнером Digital Risks зі страхування виступає компанія Aviva .

За даними сайту статиста на кінець 2023 року найвища частка споживачів, готових керувати всіма своїми страховками виключно онлайн була у Фінляндії – 45 % споживачів та Бразилії - 33% споживачів готові керувати страхуванням виключно онлайн. Найбільша у світі кількість клієнтів бажаючих проконсультуватися з роботами-консультантами у Бразилії – 28% та Індії – 26% (рис. 2.3.2)

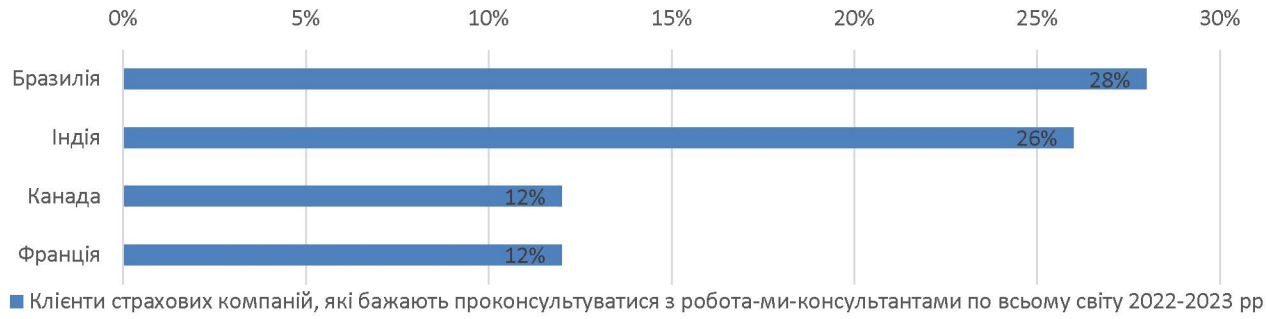

Рис. 2.3.2 Клієнти страхових компаній, які бажають проконсультуватися з роботами-консультантами по всьому світу 2022-2023 рр., за країнами
Джерело: сформовано автором на основі даних *[16]*

Чат-бот, також відомий як розмовний бот, — це програмне забезпечення зі штучним інтелектом, яке імітує людську розмову за допомогою аудіо або тексту в Інтернеті [16]. Основна ціль їхньої розробки полягає у рекламі , рекомендаціях продуктів та наданні підтримки клієнтам, що значно заощаджує гроші та час організаціям та підприємствам . Станом на кінець 2023 року компанія ASAPP (380 млн дол. США) є найбільшим фінансованим розмовним чат-ботом із штучним інтелектом у всьому світі, - 380 мільйонів доларів США. Далі йде Observe.ai (210 млн. дол. США) та Ada - 191 млн дол. США. (рис. 2.3.3)

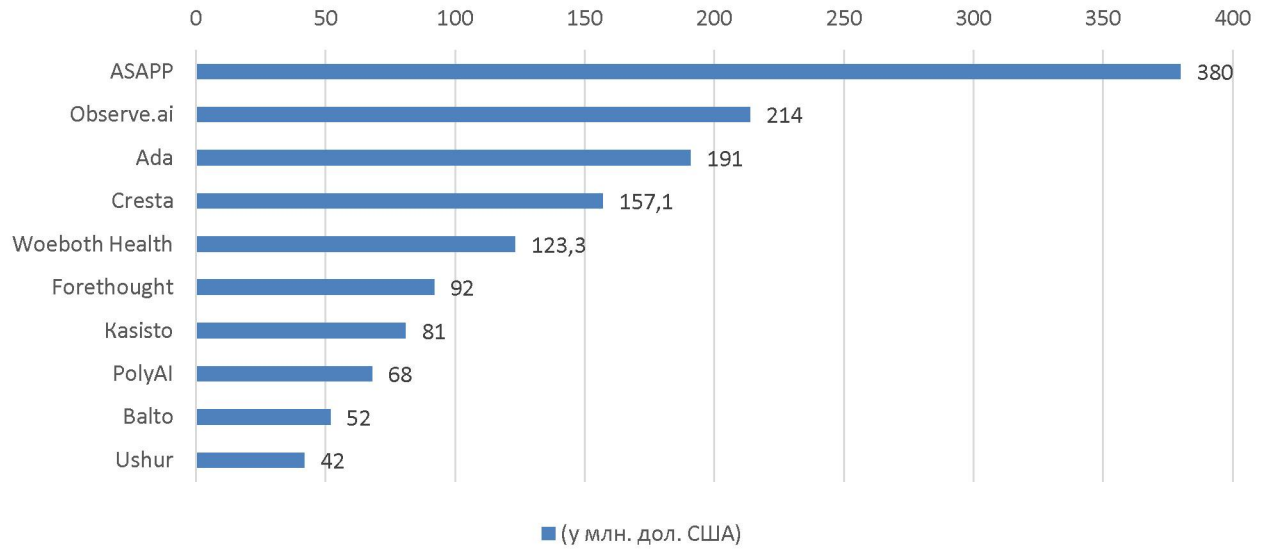

Рис 2.3.3 Провідні стартапи чат-ботів/розмовного штучного інтелекту у всьому світі у 2023 році за залученим фінансуванням(у млн. дол. США) Джерело: сформовано автором на основі даних *[16]*

Існують різні типи чат-ботів, такі як на основі меню, на основі ключових слів, соціальні повідомлення та голосові боти. Популярними чат-ботами є Netomi, atSpoke та новий ChatGPT, який був запущений у листопаді 2022 року. ChatGPT (генеративний попередньо навчений трансформер) — це чат-бот, розроблений американською компанією OpenAI у листопаді 2022 року. Розробник запустив свій додаток ChatGPT на iOS та Google Play Store у травні 2023 року та липні 2023 року [16]. Програма працює на основі штучного інтелекту, створює письмовий вміст відповіді ,або контент без прямого копіювання джерела . Здатний чудово імітувати людську розмову та роботу наприклад пропонувати книги для читання. Темпи зростання підписників побили рекорд. Протягом п'яти днів у чат-бота було понад мільйон користувачів (рис 2.3.4)

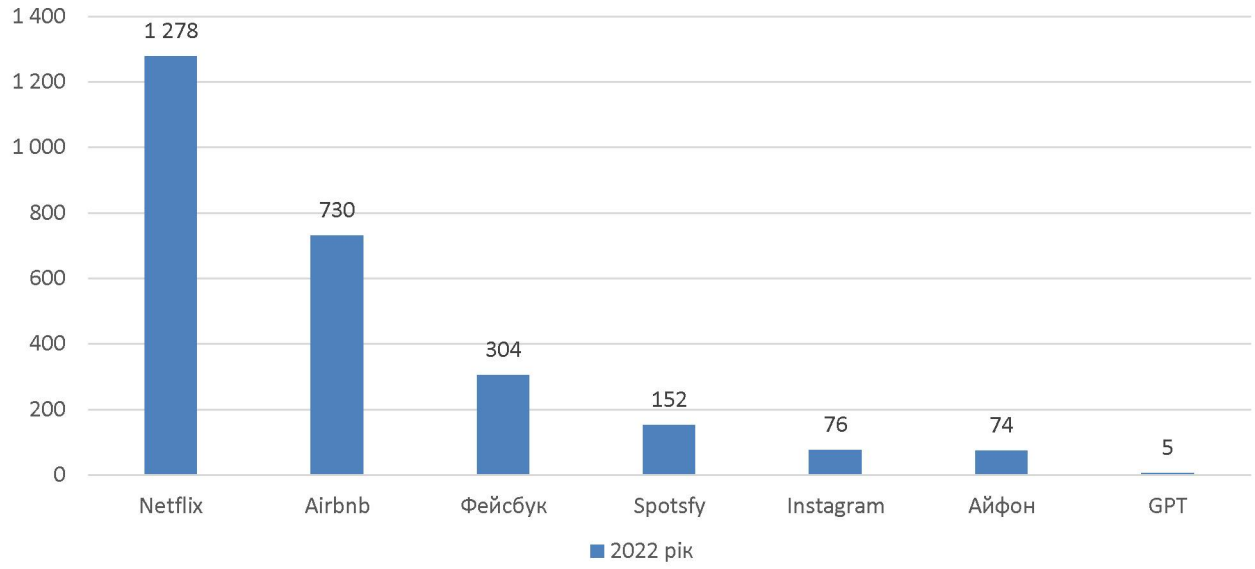

Рис. 2.3.4 Темпи впровадження послуг і технологій в інтернеті у днях
Джерело: сформовано автором на основі даних *[16]*.

У період з січня по жовтень 2023 року мобільні додатки, що використовують ключові слова ChatGPT і чат-бот, згенерували мільйони завантажень, як у випадку зі штучним інтелектом Chatbot Nova - 23 304 835, Chat AI – Chatbot Assistant – 10 680 544, Chat AI – Ask Anything – 2 650 092 (рис. 2.3.5).

Рис. 2.3.4 Завантаження мобільних додатків із ключовими словами «чат-бот» і «ChatGPT» у назві чи описі по всьому світу в період із січня по жовтень 2023 року

Джерело: сформовано автором на основі даних *[16]*.

За даними Next Move Strategy Consulting, очікується, що ринок штучного інтелекту (ШІ) покаже сильне зростання в найближче десятиліття. Очікується, що тільки до 2025 року його вартість зросте у 4,3 рази, до 420 465,53 млрд доларів США, до (рис. 2.3.1).

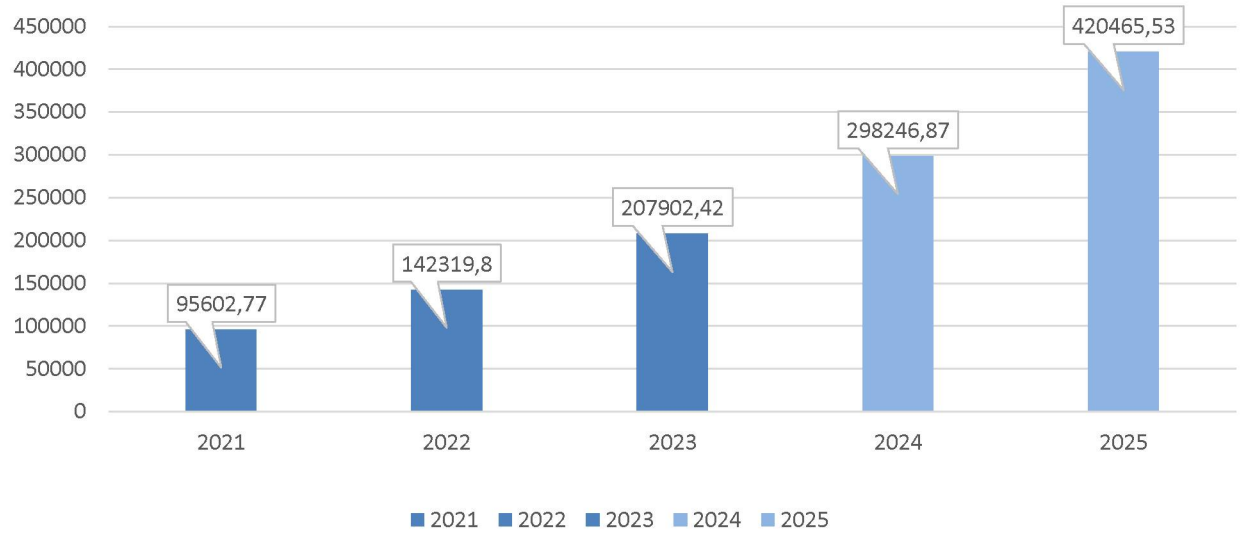

Рис. 2.3.1 Обсяг ринку штучного інтелекту (ШІ) у всьому світі у 2021 році з прогнозом до 2030 року(у млн. дол. США)

Джерело: сформовано на основі даних [16].

Отже, дослідження впливу штучного інтелекту на страховий ринок дає змогу визначити штучний інтелект як науку та технологію створення інтелектуальних машин, в особливості інтелектуальних комп'ютерних програм. ШІ пов'язаний з завданням використання комп'ютерів для розуміння людського інтелекту, але не обов'язково обмежується біологічно правдоподібними методами.

Експертну систему як програму для комп'ютера, яка оперує зі знаннями в певній предметній області з метою вироблення рекомендацій або вирішення проблем.

На нашу думку штучного інтелекту (ШІ) має великі перспективи в цифровому маркетингу та страхуванні. Основними перевагами є автоматизація завдань та аналіз даних.

Висновки до розділу 2

На основі проведеного аналізу особливостей функціонування вітчизняного ринку страхових послуг можна зробити наступні висновки:

- Оцінюючи сучасний стан вітчизняного ринку (2019-2022рр..) страхових послуг, варто відмітити індикатори фінансової безпеки які перебувають на низькому рівні;
- проникнення (Insurance Penetration ratio) 0,8% (- 0,5%) . Для порівняння у в середньому у світі – 8,7 %;
- щільність страхування (Insurance Density ratio) 28,6 дол. США, що на 20 доларів менше ніж у 2019 році. Для порівняння у в середньому у світі 6 897,6 дол. США;
- частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій, % ;

Зміни які відбулися в основних показниках діяльності вітчизняного страхового ринку:

- кількість страхових компаній продовжує зменшуватися. На кінець 2022р. кількість компаній зменшилася на 105 од., у тому числі СК «life» од., СК «non-life» - 94 од.;

- обсяг надходжень валових страхових премій зменшився на 13 385,5 млн. грн. (25,3%), на 13 385,5 млн. грн. (25,3%);

- валові виплати збільшився на 5,7 %;

- рівень чистих страхових виплат зменшився на 2.3 у порівнянні 2019р.;

- страхові резерви зросли на 11496,2 млн. грн. (38,9%) у порівнянні з 2019р.;

- активи страховиків зросли на 6472,1млн. грн. (10,1%) та активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів на 9 513,6 млн грн. (21,3%).

Очікується, що глобальний ринок InsurTech може зрости з 10,4 мільярда доларів у 2022 році до 148,8 мільярда доларів у 2032 році, при середньорічному темпі зростання (CAGR) 26% – 30% .

Штучний інтелект за короткий проміжок часу набув на глобальну популярність та є сферою, що швидко розвивається. Використовуючи можливості штучного інтелекту, страховики можуть отримати конкурентну перевагу та покращити взаємодію з клієнтами.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже за отриманими результатами проведеного дослідження вітчизняного страхового ринку можна зробити такі висновки:

1) На основі проведеного семантичного аналізу наукових літературних джерел вітчизняних і зарубіжних авторів уточнено поняття:

- «страхова послуга», пропонується трактувати як фінансова послуга, яка полягає у зобов'язаннях страховика відшкодувати збитки страхувальнику в разі настання страхового випадку на визначених умовах в договорі страхування, за рахунок своїх фондів;

- «страховий продукт» , пропонується трактувати як проект страховика з певного виду страхування на який можливий попит на ринку страхування серед потенційних споживачів страхових послуг;

- «страхувальник», пропонується трактувати як фізична або юридична особа, яка має зобов'язання або по-требу у покриті ризиків та уклала договір страхування із страховиком або посередником, що покриє можливі збитки у разі настання страхової події зазначеної у договорі страхування.

2) На основі аналізу сутності страхової послуги та особливостей її реалізації удосконалено ієрархію між поняттями «страховий інтерес», «страховий продукт», «страхова послуга» і «страховий товар» (рис.1.2.1)

Пропозиції для покращення розвитку страхового ринку України.

Варто зазначити, що проведені зміни з реформування страхового сектора відповідно до міжнародних стандартів вже зроблено (дод Б). Остання з них Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX "Про страхування", вводиться в дію від 01.01.2024 року

Основні зміни :

- Нові вимоги до страховиків для отримання ліцензії

1) НБУ здійснюватиме обов'язкове погодження власників істотної участі та ключових учасників компаній;

2) страховики зобов'язані подавати план діяльності на 3 роки;

3) вимоги до системи корпоративного управління компанією (для більших установ – більше вимог);

4) змінює підхід до мінімального розміру статутного капіталу страховиків: 32 млн грн для страховиків non-life та 48 млн грн – для компаній зі страхування життя, страховиків із ліцензією на класи страхування відповідальності, кредитів, поруки та на здійснення діяльності з перестрахування;

5) поділ на класи страхування (відповідальності, кредитів, поруки та на здійснення діяльності з перестрахування). Та два підходи до вимог платоспроможності – спрощений (Solvency I) та базовий (Solvency II).

- Ліцензування

1) за міжнародною практикою Національний банк до ліцензування за класами (п'ять класів у межах страхування життя (life) та 18 класів за напрямом non-life-страхування);

2) заборонено поєднувати послуги life та non-life-страхування;

3) реєстрація посередників у єдиному реєстрі (вимоги до їх навчання та рівня компетентності).

- Припинення діяльності

1) добровільний (через реорганізацію, передавання страхового портфеля, ліквідацію тощо);

2) примусовий вихід із ринку (відкликання ліцензії або уведення в страхову компанію тимчасової адміністрації для захисту інтересів клієнтів).

Як показує аналіз ринку основними проблемами:

- є недовіра населення до страхових компаній (Insurance Penetration ratio) 1,3%

- низький рівень доходу більшості населення (Insurance Density ratio) 31 дол. США.

- недосконале законодавство.

Для покращення розвитку страхового ринку України на мій погляд потрібно:

1) далі покращувати страхові продукти ,що підніме культуру страхування і рівень захищеності та довіри до страховиків;

2) Підвищити відповідальність за надання недостовірної реклами (шахрайство) страхових посередників;

3) удосконалювати законодавство, що до захисту споживачів страхових послуг.

4) посилювати комунікації з органами влади (Національним банком України та Міністерством фінансів України, Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики) безпосередньо або через об'єднання учасників ринку, щодо розробки спільного бачення роботи в умовах воєнного стану. Зокрема, слід відмітити, пом'якшення валютних обмежень для страховиків та податкове стимулювання страхування;

5) перегляд інвестиційних стратегій в частині більшого інвестування в державні цінні папери, що мають найвищий рівень надійності та забезпечують прийнятний рівень прибутковості, а також розміщення коштів в банках з державною участю або членів-міжнародних фінансового промислових груп (окрім тих, що пов'язані з агресором - Російською Федерацією);

6) подальша цифровізація бізнес-процесів (від продажу страхових послуг до управління) [66].

Враховуючи зарубіжний досвід постконфліктної реконструкції економіки, враховуючи особливості її розвитку в Україні які можна вирішити за допомогою страхового ринку:

1) Для мінімізації загроз фінансовій стабільності у в банківській траховики за певну плату можуть взяти на себе ризики знищення або пошкодження заставного майна, ризик смерті позичальника, внаслідок нещасного випадку, та інші ризики. Важливо розширити умови та перелік ризиків, пов'язаних з банківським кредитуванням, яке можна застрахувати.

2) Розподіл діяльності страховиків в банківських установах має бути погоджуючись із необхідністю диверсифікації інвестицій, їх безпеки та прибут-

ковості, нормативні вимоги щодо них можуть бути переглянуті відповідно до пріоритетів постконфліктна реконструкція.

3) Страхові компанії також можуть інвестувати гроші в цінні папери, випущені комерційними банками, що також позитивно впливає на можливості кредитування економіки [115].

4) Розробка нових страхових продуктів, що передбачають відшкодування збитків, пов'язаних з військовими діями [67].

Створення ефективного страхового ринку потребує більше часу. Проведена реформа страхового сектора (Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX "Про страхування", вводиться в дію від 01.01.2024 року),що з часом значно підніме рівень захищеності , довіри страхувальників до страховиків та приблизить вітчизняний страховий ринок до міжнародних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова М.М., Петрук О.М., Уллубієва К.К. «Страхування» навчально-методичний посібник Житомир ЖДТУ 2011 ст.1;64.

2. Александрова М. М. «Комплексний страховий захист підприємств, його форми та сучасні принципи» . М. М. Александрова . Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2012. № 1(59). ст 29.

3. Александрова, М.М « Формування та реалізація інтересів головних учасників страхових відносин» URL:https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/402/ 110.pdf?sequence=1&isAllowed=y

4. Артюх Т.М., Григоренко І.В. Теоретичні основи товарознавст - ва Київ НУХТ 2014р. ст. URL: http://library.nuft.edu.ua/ ebook/file/73.24.pdf

5. Базилевич В. Д. Сучасна парадигма страхування: суть та проти - річчя. Вісн. Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Економіка. 2006. № 81-82. ст. 9-13.

6. Базилевич В. Д. «Страхування»: Підручник . За ред. В.Д. Базилевича. К.: Знання-Прес, 2008. ст. 10;19;30.

7. Базилевич В.Д. Сучасна парадигма страхування: сутність протиріччя.Фі - нанси України. 2007. №9. ст. 42-50.

8. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа : [навч. посіб.] В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич ; 3-те вид., перероб. і доп. К. : 2008 ст. 10-19

9. Бланд Д. Страхування : принципи і практика . сост. Д.Бланд. – М. : Финансы и статистика, 2000. ст.414 .

10. Виговська В. В. Теоретичні аспекти визначення сутності страхового ринку. Науковий вісник Полісся №4 (4), 2015 ст.125

11. Вісник ЖДТУ. Серія : Економічні науки. 2018. № 1. ст 105. URL: http://ven.ztu.edu.ua/issue/archive

12. Вовчак О. Д. Страхові послуги: навч. посіб. О. Д. Вовчак. Л. : Компакт ЛВ, 2006. ст. 656 .

13. Волосович С., Фоміна О. Технологічні інновації на страховому ринку. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2018. №5. ст.124-137

14. Вплив процесів глобалізації на розвиток національних економік URL:http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5297

15. Галасюк О. В. «Страховий маркетинг: теоретико-концептуальні засади» . Олена Галасюк . Галицькийекономічний вісник. 2009. № 2. ст. 30-37. — (проблеми мікро- та макроекономіки України). URL:https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/291/2/GEB_2009_No2-E_Halasyuk-Insurance_marketing_theoretical_and_conceptual__30.pdf

16. Глобальна звітність.Сайт statista URL: https://www.statista.com/

17. Говорушко Т. А. Страхові послуги : навч. посіб. К. : ЦНЛ, 2005.

18. Горбач Л.М. « навчальний посібник» 61. Горбач Л.М Каун О.Б.— 2006. ст. 436

19. Гринюк О.В. Цивільно-правові аспекти майнового страхування в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2004. 15

20. Декрет «Про державне майнове страхування» URL:https://web.archive.org/web/ 20141209030301/http://www.bestpravo.ru/sssr/gn-pravo/d6v.htm

21. Декрет Кабінету Міністрів України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 29, ст.320) (Із змінами, внесеними згідно із Законом N 90/95-ВР від 14.03.95, ВВР, 1995, N 14, ст.93) URL:https://zakononline.com.ua/documents/show/168240___527006

22. ДЕМИДОВ А.А. «Аспекти та особливості розвитку страхового маркетингу в україні» URL:http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_6_3/pdf/058-060.pdf

23. Денисенко Б. «Банківська послуга як цивільно-правова категорія» Б. Де- нисенко . Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2008. Вип. 79. ст. 55—59.

24. ГЛОБАЛЬНІ ТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СВІТУ URL:https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19614/Radchenko%2C%20L..pdf?sequence=1&isAllowed=y

25. Долгошея Н.О. Страхування в запитаннях та відповідях: навч. Посіб-ник / Н.О. Долгошея. К. : Центр учбової літератури, 2010. – 318 с.

26. Дубина М.В. «Економічна сутність та види фінансових послуг» URL:https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/viewFile/958/965

27. Еволюція інформаційних технологій URL:http://um.co.ua/2/2-5/2-52230.html

28. Еволюція ШІ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://ts2.space/uk/%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D1%96%D1%8F-%D1%88%D1%96-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BA%D0%B0-%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D1%88%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE/

29. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т. 2 . [за ред. С.В.Мочерного.]. – Львів: Світ, 2006. – 568 с

30. Ельбрехт В.В. «Сторони договору страхування фізичних осіб» Часо-пис Київського університету права 2009/10 ст.179 URL:http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/24274/34-Elbreht.pdf?sequence=1

31. Євроінтеграційні аспекти розвитку ринків фінансових послуг: монографія / Н. М. Внукова, Р. Пукала, В. А. Смоляк [та ш.] ; за заг. д -ра екон. наук, професора Н. М. Внукова та канд. екон. наук Р. Пукала. Харків : Ексклюзив, 2018. - 178 с

32. Єфремов Д.І. Латишева О.В. ПЕРШИЙ ГОЛОВА ДЕРЖСТРАХУ СРСР URL:http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/7040/33-Latysheva.pdf?sequence=1.

33. Журавка О.С. /Навчальний посібник » URL:https://core.ac.uk/download/pdf/324218949.pdf

34. Залєтов О.М. Страхове посередництво: теорія і практика : навч. посібник / за ред. О.М. Залєтова. – К. : Міжнародна агенція «BeeZone», 2004. ст. 416 .

35. Заруба О.Д. Страхова справа /підручник Товариство «Знання» КОО, 1998 ст.321

36. Західноукраїнські банки та кредитні кооперативи ЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ URL: https://cyberleninka.ru/article/n/rol-strahovih-brokeriv-u-rozvitku-strahovogo-rinku-ukrayini/viewer

37. ЗУ «Про господарські товариства» URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text

38. ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text

39. ЗУ «Про Національну програму інформатизації» URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text

40. ЗУ «Про створення Української державної страхової комерційної організації» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/272-91-%D0%BF#Text

41. ЗУ «Про страхування» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 18, с. 78) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n1413

42. ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text

43. ЗУ про внесення змін до Закону України «Про страхуня» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-17#Text

44. ЗУ«Про зовнішньоекономічну діяльність» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#n85

45. Ільченко Г. О. «Історико-правовий аналіз передумов виникнення страхових правовідносин» с. – 53;9.

46. Індекс розвитку електронного урядування (EGDI) URL: https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data-Center

47. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості Аналітична доповідь Київ . 2010.

URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-02/dubov_infsus-31058.pdf

48. Інформаційне суспільство: дефініції, людина, її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації, інтелектуальна власність, ліцензування, сертифікація, економіка, ринок, юриспруденція . В.М.Брижко, О.М.Гальченко, В.С.Цимпалюк та ін. – К.: Інтеграл, 2002. ст.220 .

49. Історія економічних учень : підручник .Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко, А. М. Поручник та ін. К. : КНЕУ, 2002. – ст.183

50. Історія страхування: Підручник . С. К. Реверчук, Т. В. Сива, С. І. Кубів, О. Д. Вовчак: За ред. С.К. Реверчука. – К.: Знання, 2005 с. 43; с. -213.

51. ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО СТРАХУВАННЯ В УСРР 20-Х РР. У АРХІВНИХ ДЖЕРЕЛАХ України URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/ bitstream/handle/123456789/46505/29-Latysheva.pdf?sequence=1

52. К. Райгард К. Рогофф «Циклічна історія фінансових криз» «Наш формат» Київ 2019 ст.77-78

53. Кастельс М. Інформаційні технології, глобалізація та соціальний розвиток .М. Кастельс . Соціальна глобалістика: навч. посіб. . за наук. ред.: Е. А. Афоніна, В. Д. Бондаренка, А. Ю. Мартинова. – К. : Освіта України, 2011.

54. Клапків М.С. Клапків Ю.М. Витоки національного страхового ринку України. URL: https://books.google.com.ua/books?id=p7AgEAAAQBAJ&pg=PA8&hl=uk&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false

55. КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ з дисципліни «Глобальна економіка» О. О. Плахотнік .URL: https://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/7/34/7-34-z_kl55.pdf

56. Кравчук Г. Характеристика страхового продукту, страхової операції та страхової послуги .Г. В. Кравчук . Проблеми і перспективи розвитку банків-

ської системи України : зб. наук. пр. ; Державний вищий навчальний заклад „Українська академія банківської справи Національного банку України". Суми, 2010. – Вип. 29. – ст. 31 – 40.

57. Кузьменко О.В. «4Р маркетинг» Університетська книга Суми 2014 ст.25; 245.

58. Методи та системи штучного інтелекту Конспект лекцій В. М. Коцовський ШІ URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16306/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%20%D1%82%D0%B0%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D1%88%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83.%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf

59. Моташко Т. П. Розвиток світового ринку страхування в умовах діджиталізації. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Економіка. 2016. № 182. ст. 18-24

60. Мочерний С. «Товар». С. Мочерний . Економічна енциклопе- дія. – К. : ВЦ «Академія», 2002.– Т. 3. Ст.. 640

61. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. Т. 2 .[С.В. Мочерний, Я.С. Ларі - на, О.А. Устенко, С.І. Юрій] ; за ред. С.В. Мочерного. – Львів : Світ, 2006. – ст. 568

62. Осадець С. С. « Страхування»: Підручник. Керівник авт.кол. і наук. ред. Осадець С.С. -К.: КНЕУ, 1998. -528 с.

63. Осадець С. С. Страхування [Текст]: підручник / С. С. Осадець. - К.: КНЕУ, 2002. 21.URL: https://studentbooks.com.ua/content/view/596/43/1/0/

64. Основи маркетингу : [пер. с англ.] . [Ф. Котлер, Г. Армстронг, Д. Сондерс, В. Вонг ; – 2-европ. изд. – М. ; СПб. ; К. : Видавництво «Вільямс», 2000.

65. Пенкаль Н. Аналіз банківського сектору та його вплив на стабільність фінансового ринку . Н. Пенкаль . Світ фінансів. 2015. Вип. 3. ст. 94 – 104.

66. Петрук О. М., Полчанов А.Ю., Ніколаєнко С. М., Дячек С. М. Антикризове фінансове управління страховими компаніями. Ефективна економіка. 2023. Вип. 4. URL: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.4.5

Петрук, К.К. Уллубієва Житомир ЖДТУ 2011 ст.1; с. 64.

67. Петрук, О.М., Полчанов, А.Ю., Новак, О.С., Дячек, С.М. (2021). Фінансова модель діяльності регіонального підрозділу страхової компанії. Modern Economics, 29(2021), 136-142. URL: https://doi.org/10.31521/ modecon.V29(2021)-1

68. Поплавський О.О. «Аналіз діяльності акціонерних страхових товариств у Російській імперії кінця хіх–початку хх ст.» ЖДТУ . URL: https://eztuir.ztu.edu.ua/ bitstream/handle/123456789/2685/23.pdf?sequence=1&isAllowed=y

69. Постанова від 7 вересня 1993 р. N 709 Київ Про створення Національної акціонерної страхової компанії "Оранта" URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-93-%D0%BF#Text

70. ПОСТАНОВА Про « Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Textь

71. Про внесення змін до ЗУ "Про страхування URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-14#Text

72. Процесів глобалізації на розвиток національних економік URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5297

73. Прядка А. В. Загальне та відмінне «страхового продукту» та «страхової послуги» URL: http://forinsurer.com/public/08/06/27/3521 (дата звернення 15.04.2013 р.)

74. Радченко Л. М. ТЕОРЕТИЧНЕ РОЗУМІННЯ ТА ОСНОВНІ ПІДХОДИ URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19614/Radchenko%2C%20L..pdf?sequence=1&isAllowed=y

75. Рейтинг IMD World Digital Competitiveness URL: https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness-ranking

76. Ринок фінансових послуг: навч. посібник .Д.І. Дема, І.В. Абрамо - ва, І.А. Шубенко, Л.В. Недільська, В.М. Трокоз. [2-е вид. перероб. і допов.]. – К.: Алерта, 2013. ст.376 .

77. Розвиток фінансових технологій як фактор модернізації фінансової системи. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 22. С. 794-798.

78. Ротова Т.А. Страхування.[навч. посібник] Т.А. Ротова. – К. : КНТЕУ, 2006. ст. 400 .

79. СК «INGO» URL: https://ingo.ua/partners/straxovim-agentam

80. Страховий ринок україни: сучасний стан та проблеми розвитку к. е. н., Г. М. Пурій, м. Дрогобич URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/60.pdf

81. Страховое дело учебник Л.И. Рейман Коломин Е.В. М.Банк и бирж. Науч. -консультант центр 1992 524с.

82. Страхування : [підручник] .За ред. В.Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008 ст. 30

83. Сутність та розвиток маркетингової концепції. URL: https://sites.google.com/site/lekciie/rozdil-1-vstup-do-marketingu/1-sutnist-ta-rozvitok

84. СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ І РОЛЬ СТРАХУВАННЯ

URL: https://kvpubd.kiev.ua/wp-content/uploads/2022/08/ kd_71_72_2110.pdf

85. Сухоруков М. М. « Технология продаж страховых продук - тов» . М. М. Сухоруков. – М. : Анкил, 2004.

86. Таркуцяк А. О. Страхові послуги : навч. посіб. : Вид-во Європейського ун-ту, 2003

87. Тетяна Цвігун «Теоритичні аспекти визначення сутності страхового захисту» URL: http://securities.usmdi.org/PDF/612.pdf

88. Ткаченко Н. В. Страхування: навч. посібник / Н. В. Ткаченко. – К. : Ліра К, 2007. –376 с.

89. Толстов Р. Д. «Страхова справа і страховий ринок Росії та України «(XIX – початок XX ст URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9330/18-Tolstov.pdf?sequence=1

90. Тринчук В. В. Формування та розвиток маркетингу страхових компаній : дис. ... канд. екон. наук. 08.06.01 / В. В. Тринчук. – К. : КНТЕУ, 2005. – 241 с. у 1848-1939 РОКАХ. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2010/20_9/328_Szewczyk_NV_20_9.pdf

91. УП «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг» URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011#Text

92. УП «Про Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/292/2003#Text

93. УП «Про припинення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг» URL: https://www.president.gov.ua/documents/2592020-34317

94. Фисун І. В., Чернявська О. В. «Сутність страхової послуги як товару на страховому ринку» URL: http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:6nZWLeqHGngJ:scholar.google.com/+%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9+%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80&hl=uk&as_sdt=0,5

95. Фінанси. Навчальний посібник. / Під ред. А. М. Ковальової. – М .: «Фінанси і статистика» . – 2013 . – 230 с.

96. «Фінансові технології на страховому ринку». URL: https://kon-insurance.mnau.edu.ua/files/work_2019/4.pdf

97. Фісун І. «Сутність страхової послуги як товару на страховому ринку» .І. Фісун, О. Чернявська . Наук. вісн. Полтав. ун-туспоживчої кооперації України. – № 2 (41). – 2010. Ст. 178 – 183. 14

98. Фориншурер URL: https://forinsurer.com/public/21/03/12/4930

99. Фурман В.М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку:

100. Хавтур О. В. «Формування та розвиток національного страхового ринку в умовах трансформаційних перетворень» URL: – Режим доступу: http://dspace.wunu.edu.ua/ bitstream/316497/ 25792/1/%d0%a5%d0%b0%d0%b2%d1%82%d1%83%d1%80%20%d0%9e..pdf

101. Худяков А.І. Страхова справа видавництво :Р Асланова «Юридичний центр Прес»2004.-691с -С 251

102. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. Ефективна економіка. 2018. № 1. URL: http://www.economynayka.com.ua/pdf/1_2018

103. Шевчук О. Поняття та правова природа фінансових послуг / О. Шев - чук // Підприємництво, господарство і право. 2012. № 5. ст. 29—32.

104. ШІ конспект лекцій КІ ХНУПС м.Харків

105. Шумелда Я. Страхування : навч. посіб. Я. Шумелда. – Тернопіль 2004. – ст.20.

106. Шумелда Я.П. Страхування : [навч. посіб.] / Я.П. Шумелда ; 2-ге вид., розшир. – К. : Міжнародна агенція «БІЗОН», 2007 ст. 95

107. Ю.О. Махортов ,Н. О. Телічко «Роль страхових брокерів у розвитку страхового ринку України» .URL: https://cyberleninka.ru/article/nrol-strahovih-brokeriv-u-rozvitku-strahovogo-rinku-ukrainy/viever

108. Юхименко П. І. Історія економічних учень:навч. посіб. / П. І. Юхименко, П. М. Леоненко. К. : Знання-Прес, 2001. – 514 с.

109. Яворська Т.В. . Страхові послуги навчальний посібник/ Львівський національний інститут ім. І. Франка Економічний факультет-2008 ст. 250

110. Ящук В. В. Ринки фінансових послуг як складова системи економічного розвитку / В. В. Ящук // Фінанси України. – 2010.– №1. – С. 115-121.

111. Daly H.E. Steady-State Economics. – L., 1992. – P. 251.

112. Фінансова модель діяльності регіонального підрозділу страхової компанії Петрук О. М, Полчанов А. Ю, Новак О. С., Дячек С. М. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

https://doi.org/10.31521/modecon.V29(2021)-21

113. KOF Швейцарський економічний інститут [URL: https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html

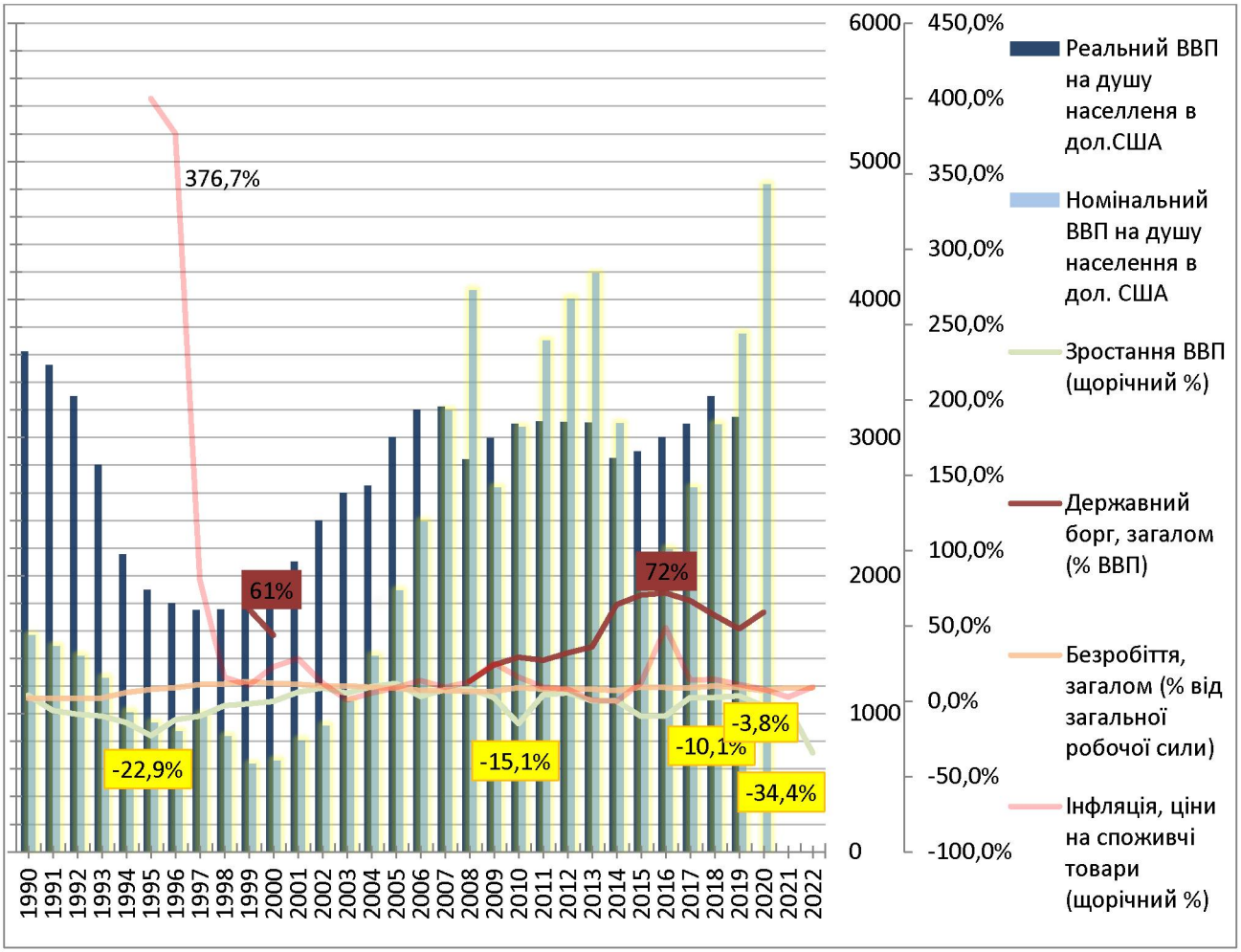
114. Levitt T. The Globalization of Markets .Theodore Levitt . Harvard Business Review. 1983. May /June. Pg. 92;102.

115. Network Readiness Index URL: https://networkreadinessindex.org/

116. Valinkevych, N., Polchanov, A., Kovalenko Ye. (2020). A strategy of insurance market development in conditions of latent military conflict in Ukraine. Economic Annals-XXI, 182(3-4), 15-24. https://doi.org/10.21003/EA.V182-02

ДОДАТКИ

Особливості економічних криз в Україні

Джерело:побудовано на основі даних Світового банку

Додаток Б

Теорія сучасний стан розвитку «страхового маркетингу»

Перший етап
Початок XIX ст. – запроваджено прямий маркетинг у страхуванні компанією «Hartford»
Другий етап
Кінець 20-х рр. XX ст. – поступове впровадження реклами в розвиток страхування
Третій етап
30-ті роки XX ст. – розвиток ідеї масового маркетингу
Четвертий етап
Повоєнний етап – розвиток страхового маркетингу в страхуванні життя
П'ятий етап
Початок другої половини XX ст. – посередницькі послуги як засіб просування страхових продуктів
Шостий етап
У період з 1975 р. починає діяти PIMA, організація яка ввела масовий маркетинг у страховий бізнес
Сьомий етап
1970– 1980-ті роки – починає розвиватися концепція маркетингу в страхуванні
Восьмий етап
1990-ті рр. – орієнтація на пенсійне та медичне страхування, співпраця з великими компаніями
Дев'ятий етап
Кінець XX ст. – розвиток цифрових технологій та клієнтоорієнтованого підходу
Десятий етап
Максимізація цінності споживача за допомогою стратегії CRM

Джерело: взято із [57 ст.25]